

PLa

LATVIEŠU- IGAUNU

BIEDRĪBAS
MĒNEŠRAKSTS

◆

LÄTI-EESTI

ÜHINGU
KUUUKIRI

O. NONĀCA
VADĪBĀ

SP, 6133

ENSV
Riiklik Avalik
Rakendus

1.

NUMURS
1939. GADĀ

SATURS:

1. **O. Nonācs.** Gribēt — varēt.
2. **Ligotņu Jēkabs.** Kaimiņu starpā.
3. **Oskars Ōpiks.** Igaunijas konstitucijas pirmais gads.
4. Latviešu un igauņu studentu vakari Tērbatā septiņdesmitajos gados.
5. **Alberts Sprūdžs.** Mēness vakara pusē nekad nav lēcis. Stāsts.
6. **Eduards Zāms.** Karalis un zemnieks.
7. Leišu rakstnieki latviešu literatūrā.

LASAMGALDS:

1. «Turisma Apskats».
2. «Vālis-Eesti».
3. «O Baltico».
4. «Pro Juventute Baltica».
5. SELL biļetens.
6. «Igaunijas Valsts Prezidents Konstantins Petss».
7. «Kopā ar latviešu strēlniekiem pasaules karā».

Ilustrācijas:

1. Glābšanas komiteja proklamē 1918. gadā Igaunijas neatkarību. (Pēc M. Maksolli gleznas.)
2. Valsts Prezidents **Kārlis Ulmanis** un Igaunijas Valsts Prezidents **Konstantins Petss** Igaunijā, Kosē.

SISUKORD:

1. **O. Nonats.** Tahta — suuta.
2. **Ligotņu Jēkabs.** Naabrite vahel.
3. Lāti- ja eestisoost üliõpilaste õhtud Tartus seitsmekümnendail aastail.
4. **Albert Sprudžs.** Lääne poolt kuu veel kunagi ei ole tõusnud. Jutustus.

LUGEMISLAUD:

1. «Turismi Ringvaade».
2. «Vālis-Eesti».
3. «O Baltico».
4. «Pro Juventute Baltica».
5. SELL bülletään.
6. «Eesti Vabariigi President Konstantin Päts».
7. «Lāti küttidega Maailmasõjas».

Illustratsioonid:

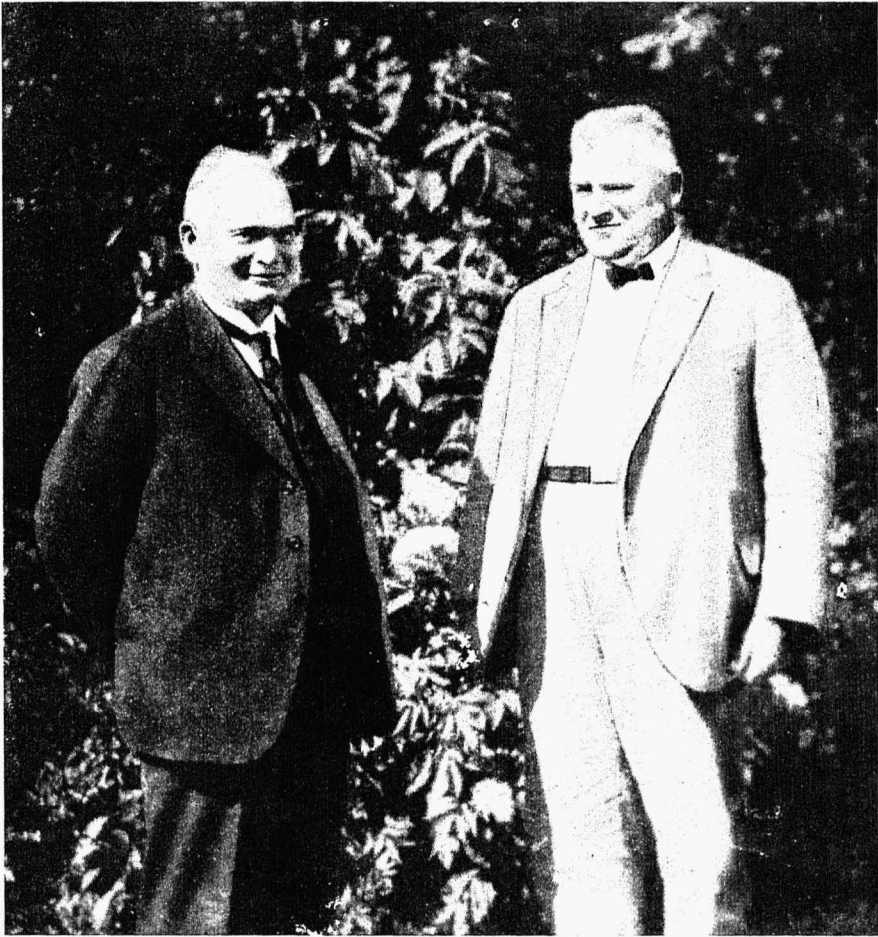
1. Eesti iseseisvuse väljakuulutamine Päästekomitee poolt 1918. aastal (M. Maksolly maali järele).
2. Eesti Vabariigi President **Konstantin Päts** ja Latvija Riigipresident **Kārlis Ulmanis** Eestis, Kosel.

Latviešu - Igaunu biedrības Mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā Ls 2,—, Igaunijā, Lietuvā un citās zemēs Ls 3,—. Atsevišķa burtnīca Latvijā Ls 0,50, Igaunijā Kr. 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Marijas ielā Nr. 35, dz. 6. Tālr. 28960. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latviešu-Igaunu biedrības sekretāram J. Rapas kungam, Teatra ielā 11. Tālr. 24852. Latviešu-Igaunu b-bas adrese: Rīgā, Rīgas Latviešu biedrības namā, Merķeļa ielā 13.

Lāti - Eesti ūhingu Kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Latvijā Ls 2,—, Eestis, Leedus ja teistes maades Ls 3,—. Ūksik vihk Latvijas 0,50, Eestis Kr. 0,50. Toimetuse adrese — Rīgā, Marijas leiā 35, dz. 6. Tel. 28960. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste adrese: Lāti - Eesti ūhingu sekretarile hārā J. Rapale Teatra ielā 11. Tel. 24852. Lāti - Eesti ūhingu adrese: Riga, Lāti seltsi hoones Merķeļa 13.

Glābšanas komiteja proklamē 1918. gadā Igaunijas neatkarību. (Pēc M. Maksoli gleznas)
Eesti iseseisvuse väljakuulutamine Päästekomitee poolt 1918. aastal. (M. Maksoli maali järel)

Valsts Prezidents KĀRLIS ULMANIS un Igaunijas Valsts Prezidents
KONSTANTINS PETSS Igaunijā, Kosē

Eesti Vabariigi President KONSTANTIN PÄTS ja Latvija Riigipresident
KARLIS ULMANIS Eestis, Kosel

LATVIEŠU-IGAUNU BIEDRĪBAS
MĒNEŠRAKSTS
LĀTI-EESTI ŪHINGU KUUKIRI

1. NUMURS

1939. GADA FEBRUARĪ

7. GADS

O. Nonācs

Gribēt – varēt

Ja cilvēks patiesi ko grib, to viņam vajaga arī varēt — tāds ir vecas tautas gudrības saturs. Tas zīmējas ne tikai uz atsevišķiem cilvēkiem, bet arī uz veselām tautām. Baltijas valstu nodibināšanās tam ir labākais piemērs. Neatkarīga valsts ir tautas ciešanās un upuros rūdītas mērķtiecīgas gribas rezultāts.

Bet nākošajam uzdevumam jābūt — šo valstu izbūvei, nostiprināšanai un viņu nākotnes nodrošināšanai. Mums, visiem triju Baltijas tautu locekļiem, ir apziņa, ka šie uzdevumi prasa šo tautu ciešu vienību un sadarbību. Tā ir aksioma, kura nav jāpierāda.

Bet vai esam darijuši visu šīs vienības un sadarbības panākšanai? Esam darijuši daudz un tomēr — par maz.

Kas mūs kavē saprasties, ir tas, ka mēs viens otru vēl pārāk maz pazīstam. No tam pārpratumi, aizspriedumi un neuzticība vienam pret otru.

Baltijas preses antantē ir tikusi ierosināta un vairākkārt cilāta doma par kultūras atašejiem pie triju valstu sūtniecībām; visu triju tautu literātu aprindās ir risināta doma par literatūras antantes nodibināšanu līdzīgi preses antantei. Tas viss tiek darīts apziņā, ka mums vajadzētu labāk pazīt vienam otru, ka mēs esam vēl pārāk sveši savā starpā.

Patiesi, mēs interesējamies vairāk par tālām, svešām zemēm un arī pazīstam šīs zemes un tautas labāk nekā mūsu vistuvākos kaimiņus un robežniekus.

Arējie iemesli, kas savstarpējo tuvināšanos kavē, ir, pirmkārt, savstarpēja va-

lodas neprašana, kas mums ņem iespēju sazināties tieši, bez svešvalodas lietošanas. Jaunajai paaudzei, kura neprātīs krievu valodu un kura nebūs stipra vācu valodā, stāvoklis šai ziņā būs vēl grūtāks. Otrkārt, stipri traucējošs apstāklis ir mākslīgie šķēršļi, kādi radās reizē ar jauno valstu robežu novilkšanu, iekārtojoties katram par sevi savas valsts robežās.

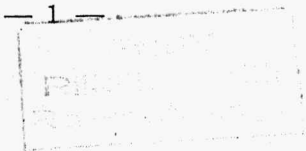
Kā ir ar šo tuvināšanās un sadarbības traucēkļu novēršanu?

Vai valodu ziņā esam gribējuši to, ko varam un kas pat viegli būtu iespējams?

Desmit gadus atpakaļ, kad nodibinājās tuvināšanas biedrības kā Tallinnā tā Rīgā, pašā pirmajā tuvināšanas biedrību valžu kopsēdē izpaudās vienbalsīga atziņa par latviešu un igauņu valodu lektoratu nodibināšanas nepieciešamību pie mūsu augstskolām Rīgā un Tērbatā. Kāds ir stāvoklis tagad, pēc desmit gadiem?

Pie Latvijas Universitātes pastāv šādi svešvalodu lektorāti: angļu, franču, vācu, itaļu, poļu, zviedru, leišu, krievu un sengrieķu. Pie Tērbatas universitātes savukārt darbojas šādu valodu lektorāti: franču, itaļu, zviedru, čehu, poļu un žīdu (Judenwissenschaft, lasa prof. Dr. phil. et med. Gulkovičs no Kenigsbergas.*) Tā tad Latvijas Universitātē joprojām nav radies igauņu valodas lektorāts un Tērbatas universitātē joprojām nav latviešu valodas lektorāta.

*) Skat. «Revalsche Zeitung» 1939. g. 12. I numurā.

Tāpat pie universitātes Kauņā trūkst latviešu valodas lektorāta, kaut gan latviešu valodas lektorāts, kā redzams, ir pie Latvijas Universitātes.

Vai tas nerāda, ka abām pusēm nav bijis pietiekošas gribas, lai varētu šo trūkumu novērst.

1923. gada 1. novembris mums uzreiz deva četrus svarīgus līgumus starp Latviju un Igauniju, starp tiem līgumu par aizsardzības savienību un saimniecisko attiecību kārtošana tālas izredzes sološo pagaidu nolīgumu par ekonomisko un muitas savienību starp abām valstīm. Tie bija ne tikai idealisma apdvesti, bet taisni politiskas tālredzības diktēti nolīgumi. Bet tieši saimnieciskās sadarbības lauks ir bijis tas, kurā mūsu attiecības ir gājušas pēc principa — soli uz priekšu, divi atpakaļ. Vai var apgalvot, ka te būtu izlietotas visas labās gribas rezerves, lai varētu panākt to, ko bija domājis 1923. gada pagaidu līgums?

Noslēgšanās ik vienam par sevi nav par labu ne atsevišķajām valstīm, ne visām kopā — šī apziņa spilgti izpaudās nupat Rīgā noturētajā visu triju Baltijas valstu turisma organizāciju vadītāju konferencē. Helsinku olimpiādes tuvums mums pavēloši liek domāt par līdzšinējā sastingušās savrupības stāvokļa revīziju. Mūsu savstarpējo noslēgšanos traucējoši sajūtīs visi olimpiādes apmeklētāji no Aizokeana un Vakareiropas, kuri brauks uz Helsinkiem caur mūsu valstīm, un pēc šiem iespaidiem viņi taisīs arī savu slēdzienu par jauno valstu iekārtas praktiskumu un sakarā ar to ārzemnieku kustība caur mūsu valstīm pieņemsies vai atslābs. Tāpat turisma konferences lēmums par valutas, pasu un muitas formalitatu maksimālu vienkāršošanu ne tikai olimpiādes laikā, bet vispār un priekš visiem laikiem pelna visnopietnāko ievērību.

Ja šis ārējais iemesls, Somijas olimpiāde, pamudinātu trīs Baltijas valstis atstāt uz visiem laikiem kaut daļu no līdzšinējām satiksmi ierobežojošām formalitātēm, tad tam būtu milzīga iekšpolitiska nozīme visu šo triju tautu tuvināšanā un viņu saimniecisko un kulturalo attiecību aktivizēšanā.

Pagājušo vasaru Sadarbības biroja sarīkotais Rīgā noturētais IV tautu sadarbības kongress pie igauņu redaktora Ed. Lāmaņa referāta «Kas traucē un kas veicina Baltijas tautu sadarbību» vienbalsīgi pieņēma profesora A. Švābes priekšā likto rezolūciju, ka nodibināms «Baltijas Instituts» mūsu tautu un zemju dzīves pētīšanai un ar to saistīto jautājumu apgaismošanai no mūsu tautu interešu viedokļa. Ja tamlīdzīgi Baltijas institūti pastāv Polijā (The Baltic Institute, nodibināts 1926. gadā Toruņā, tagad tā sēdeklis atrodas Gdīņā) un Vācijā (Osteuropa-Institut, nodibināts 1918. gadā Breslavā kā pastāvīgs pētīšanas institūts, un «Wirtschaftsinstitut für die Oststaaten, nodibināts Karalaučos), kuri pēti mūsu zemes no savu interešu viedokļa, tad ir vairāk kā skaidra šāda institūta nepieciešamība mūsu pašu zemēs, lai mēs būtu pilnīgi skaidrībā par mūsu pašu vajadzībām un par mūsu pašu savstarpējiem sakariem un par attiecībām pret citiem.

Augšā aprādītais informācijas trūkums un savu lietu nepārziņāšana mūsu zemēs ir taisni fenomenāla. Mēs esam pilnīgā nezināšanā, ja rodas vajadzība būt skaidrībā par otru zemi kaut kurā katrā jautājumā. Piemēram, nesen atpakaļ kādā literātu un preses darbinieku sanāksmē izcēlās interesants strīds par līdzsvara trūkumu literārisko vērtību apmaiņā, proti, domas krasi dalījās par to, kas ir vairāk interesējies par otras tautas literatūru — latvieši par igauņiem vai igauņi par latviešiem. No vienas puses noteikti pastāvēja uz to, ka mēs, latvieši, gan ļoti daudz esam tulkojuši no igauņiem, kamēr igauņi par mums ir maz interesējušies, bet no otras puses apgalvoja taisni pretējo — ka igauņi vairāk tulkojuši latviešu autorus. Latviešu-igauņu biedrības «Mēnešraksta» redakcija pēc tam jutās pamudināta griezties pie kompetentiem autoriem patiesā stāvokļa noskaidrošanai un te pierādījās, ka igauņi tomēr ir tulkojuši vairāk no latviešiem, nekā mēs no igauņiem.*) Tāda pati nezināšana valda kaut kurā citā jautājumā — mākslas vai zinātņu disciplinā un saim-

*) Skat. «Mēnešraksta» 1938. g. Nr. 4.

nieciskā laukā. Šāda neskaidrība var radīt pavisam pārprastus stāvokļus un greizas attiecības tautu starpā. Tamdēļ pats pirmais solis uz šādu Baltijas Institutu būtu kaut vai tas — noorganizēt biļetena izdošanu kādā visiem saprotamā valodā, kurš dotu izsmelošu bibliografiju vai vispār informāciju par katras tautas darbiem literatūrā, mākslā, zinātnē... Tādas ziņas dotu mums iespēju ieskatīties

otras tautas gara apcirkņos un mēs nestāvētu viens pret otru ar gluži aizsietām acīm, kā tas ir tagad. Vajadzība šīs savstarpējās nepazīšanās novēršanai ir tik liela un pati par sevi tik saprotama, ka te nedrīkstētu rasties nekādas ierunas, materialā plāksnē jau nu pavisam nē.

Sāksim arī šajā lietā no mazuma, lai pakāpeniski tiktu pie lieluma. Bet par visām lietām — gribēsim, tad arī spēsim.

O. Nonats

Tahta – suuta

Kui inimene tõesti midagi tahab, siis peab ta seda ka suutama, selline on vana-rahva tarkuse sisu. See käib mitte üksnes üksikute inimeste kohta, vaid ka tervete rahvaste kohta. Balti riikide tekkimine on sellele parimaks näiteks, iseseisev riik on rahva kannatustes ja ohvrites karastatud sihipüüdliku tahte tulemus.

Kuid tulevaseks ülesandeks peaks olema — nende riikide ülesehitamine, kindla aluse loomine ja nende tuleviku kindlustamine. Meil, kõigi kolme Balti rahva liikmetel on see teadvus, et need ülesanded nõuavad nende rahvaste tihedat ühtekuuluvust ja koostööd. See on aksioom, mida ei pruugi tõendada.

Kuid kas oleme ka teinud kõik selle ühtluse ja koostöö saavutamiseks? Oleme teinud palju, kuid siiski — vähe.

Mis takistab meid vastastikku mõistmast, on see, et meie üksteist veel liig vähe tunneme. Sellest siis vääriti mõistmised, eelarvamused ja usaldamatus üksteise vastu. Balti presse entantes on algatatud ja mitu korda käsitut leidnud mõte kultuuri atašeedest kolme riigi saatkondade juures; kõigi kolme rahva kirjandusringkondades on vahetatud mõtet küsimusest literatuuri entante loomisest presse entante eeskujul. Seda kõike tehakse teadvuses, et meie peaks paremini üksteist tundma, et meie oleme liig võõrad veel omavahel.

Tõepoolest, meie tunneme huvi rohkem kaugete, võõraste maade vastu, ja ka tunneme neid kaugeid maid ja rahvaid paremini kui meie kõigelahemaid naabreid ja üleaedseid.

Välised põhjused, mis omavahelist lähenemist pidurdavad, on esijoones vastastikune keelte mittemõistmine, mis võtab meilt võimaluse otseseks läbikäimiseks ilma võõrkeelte tarvitamiseta. Noorel põlvel, kes ei oska vene keelt, ja kelle teadmised ei kujune tugevaks ka saksa keeles, on olukord ses suhtes veelgi raskem. Teiseks tunduvaks pidurdajaks on ka kunstlikud tõkked, mis tekkisid ühes noorte riikide piirijoones tõmbamisega, asudes igal omaette enda riigi piiridesse.

Kuidas on lugu nende lähendamise ja koostöö pidurite kõrvaldamisega?

Kas keelte suhtes oleme tahtnud seda, mida suudame ja mis oleks isegi kergesti saavutatav?

Kümme aastat tagasi, mil loodi sõprusühingud nii Tallinnas kui Riias, esimesel sõprusühingute juhatuste ühiskooleskul ühel häälel tunnustati vajadust luua läti ja eesti keele õppetoolid meie ülikoolide juurde Riias ja Tallinnas. Milline on olukord praegu, kümne aasta pärast?

Läti ülikooli juures on järgmised võõrkeelte õppetoolid: inglise, prantsuse, saksa, itaalia, poola, rootsi, leedu, vene ja vana greeka. Tartu ülikooli juures omakorda tegutsevad selliste keelte õppetoolid: prantsuse, itaalia, rootsi, tšehhi, poola ja juudi (Judenwissenschaft, loeb prof. Dr. phil. et med. Gulkovitš Königsbergist*). Nii siis läti ülikooli juurde pole ikka veel loodud eesti keele õppetooli

*) Vaat. «Revalsche Zeitung» 1939. a. Nr. 12. 1.

ja Tartu ülikooli juurde läti keele õppetooli. Samuti ka Kaunase ülikooli juures puudub läti keele õppetool, kugi läti ülikooli juures, nagu näeme, on leedu keele õppetool.

Kas see ei anna tõendust, et mõlematel pooltel ei ole olnud küllaldast tahtmist, et suuta seda puudust kõrvaldada.

1923. aasta 1. november andis meie korruga neli tähtsat lepingut Läti ja Eesti vahel, nende seas leping kaitseliidust ja majandussuhete korraldamises kaugeid väljavaateid pakkuv ajutine kokkulepe ökonomilisest ja tolliliidust mõlemate maade vahel. Need olid mitte ainult tulvil idealismi, vaid just poliitilise kaugenägelikkuse dikteeritud kokkulepped. Kuid just majanduslik koostöö väli on olnud see, kus meie suhted on läinud printsiibi järgi, — samm edasi, kaks tagasi. Kas võib väita, et siin oleks ärakasutatud kõik hea tahte reservid, et saavutada, seda, mis oli mõeldud 1923. aasta ajutises kokkuleppes?

Eraldumine igal oma ette ei ole kasuks ei üksikutele riikidele, ega ka kõikidele kokku — see väide leidis selget väljendust hiljuti Riias kokkutulnud kõigi kolme Balti riigi turismi organisatsiooni juhtide konverentsil. Helsingi olümpiaadi lähesus paneb meid käskivalt mõtlema senise kangestunud eraldumisolukorra revideerimisest. Meie omavahelist eraldumist saavad pidurdavalt tunda kõik ookeanitagused ja Ohtueuroopa olümpiaadi külalised, kes sõidavad Helsingisse meie riikide kaudu ja neist muljetest nad teevad otsuse noorte riikide korra ja sisseseade praktilisusest* ja seoses sellega välismaalaste liikumine läbi meie maade kasvab või kahaneb. Seepärast turismi konverentsi otsused passi, valuuta ja tolli vormaliteetide maksimaalsest lihtsustamisest mitte ainult olümpiaadi ajal, vaid üldiselt ja kõikideks aegadeks pälvivad kõigetõsisemat tähelepanu.

Kui see väline põhjus, Soome olümpiaad, virgutaks kolme Balti riiki heita kõrvale kõikideks aegadeks kas või osagi senistest liiklemist kitsendavaist vormaliteetidest, siis eviks see määratu sisepoliitilise tähtsuse kõigi nende kolme rahva

lähendamises ja nende majandusliste ja kulturaalsete suhete aktiveerimises.

Möödunud suvel koostöö büroo Riias korraldatud neljas rahvaste koostöö kongress, eesti toimetaja Ed. Laamani referaadi juurde «Mis takistab ja mis soodustab Balti rahvaste koostööd,» võttis vastu ühel häälel prof. A. Švabe poolt esitatud resolutsiooni, et tuleks asutada «Balti instituut» meie maade ja rahvaste elu uurimiseks ja sellega seoses olevate küsimuste valgustamiseks, **meie rahva huvide seisukohalt**. Kui selletaolised Balti instituudid on asutatud Poolas (The Baltic Institute, asutatud 1926. a. Toruunis, nüüd selle asukohaks on Gdinia) ja Saksamaal (Ost-europa—Institut, asutatud 1918. g. Breslaus alalise uurimisinstituudina, ja «Wirtschaftsinstitut für di Oststaaten, asutatud Königsbergis), mis uurivad meie maid endi huvide seisukohalt, siis on enam kui selge sellise instituudi hädavajalikkus meie endi maal, et meie oleks täielises selguses meie maade vajaduste kohta, meie endi omavahelistest suhetest ja suhetest teistega.

Üldmainitud informatsiooni puudus ja teadmatus oma asjades on meie maades otse fenomenaalne. Meie oleme täielikus teadmatuses, kui tekib vajadus jõuda selgusele teise maa kohta, ükskõik missuguses küsimuses. Näiteks hiljuti ühel kirjanduse ja ajakirjanduse tegelaste koosviibimisel tekkis huvitav poleemika tasakaalu puudusest kirjandusväärtuste vahetuses, nimelt, mõtted teravalt läksid lahku selles, kes on rohkem huvi tundnud teise rahva kirjanduse vastu — lätlased eestlastest või eestlased lätlastest. Ühelt poolt kindlasti oldi seisukohal et meie, lätlased, küll oleme palju tõlkinud eesti keelest, kuna eestlased on meist vähem huvi tundnud, kuid teiselt poolt väideti just vastupidist, et eestlased on rohkem tõlkinud läti autoreid. Läti — Eesti ühingu «Kuukirja» toimetusele andis see tõuke pöörduda kompetentsete autorite poole tegeliku olukorra selgitamiseks, ja siin tuli ilmsiks, et eestlased on siiski tõlkinud rohkem läti autoreid kui meie eesti omi.*) Samasugune teadmatus valitseb igas tei-

*) Vaat. «Kuukiri» 1938. a. Nr. 4.

seski kūsimumes—kūnsti vōi teaduse distsiplīnīdes, kui ka majanduslikul alal. Selline selgusetus vōib tekitada hoopis vāariti mōistetud olukordi ja lūnklisi suhteid rahvaste vahel. Seepārast esimeseks sanmuks sellise Balti instituudi poole oleks kas vōi see — organisēerida bŭlletāāni vāljaandmine mōnes kōigile mōistetavas keeles, mis annaks ūlevaatliku bibliograafia vōi ūldse informatsiōni iga rahva tōōdest kirjanduse, kūnsti ja teaduse aladel... Sellised andmed annaks meile vōimaluse

heita pilku teise rahva vaimusalvedesse ja meie ei seisaks ūksteise vastu pāris seotud silmadega, nagu see on nŭūd. Vajadus selle omavahelise teadmatuse kōrvaldamiseks on nii suur ja iseendast nii arusaa-dav, et siin ei tohiks tekkida mingisuguseid vastuvāiteid, materjaalsel pinnal hoopiski mitte.

Algame pāāle ka selles asjas vāhesest, et vāhehaaval jōuda suurte tegudeni. Kuid ūle kōige — tahame, siis ka suudame.

Līgotņu Jēkabs

Kaimiņu starpā

Attiecības, kas pastāv divu draudzīgu kaimiņu valstu, Latvijas un Igaunijas starpā, man atgādina zēna dienas. Bija Lejas Ūivulī un Kalna Ūivulī. Abas jau gadusimtenus noliktas kopā nevien ar mājām un dārziem, bet arī ar tīrumiem, birzēm, pļavām. Kādreiz rudenos mēs noras kalnā sakūrām uguni, no kuras vējš dūmus nesa taisni uz kaimiņu kartupeļu racējiem. Kadiķa spieķi pa gaisu cilādams, pie mums, zēniem, atskrēja Lejas Ūivulis un dusmīgi uzsauca: «Rezgaļi, vai jūs metīsaties mierā, ja negribiet ar manu rungu iepazīties! Vai jūs neredziet, ka jūs ugunskura sūros dūmus vējš nes taisni virsū maniēm gājējiem!» — Bija arī tādas reizes, kad Lejas Ūivulū gani aiz pārgalvības nodedzināja krūmos mūsu pieguļnieku būdu. Mūsējais tad aizskrēja uz kaimiņiem, izkļiedzās sētsvidū, kāpēc Lejas Ūivulis neuzrauga savus puīšus, uzklusijās diezgan maznozīmīgās kaimiņa taisnošanās, bet pie tam aprima. Tā tomēr netraucēja, ka rudenos gan linu talkā, gan pie kuļmašinas vešanas mēs visi gājām palīgā Lejas Ūivulim, un viņa saime, līdzīgās reizēs, nāca pie mums Kalna Ūivulos. Kaimiņu kopības intereses bija daudz stiprākas par vienu otru zēna palaidnību un tāpēc abi gruntnieki, saprazdami šo interešu kopības nozīmi, laida pa galvu nejaušības un nepārdomātas pārgalvības no vienas vai otras saimes atsevišķiem ļaudīm.

Šis gadījums īpaši nāk prātā man kā Latvijas delegācijas loceklim, p. g. 18. no-

vembrī uz Tallinnu braucot. Es nerunāšu par uzņemšanu un sagaidīšanu. Igaunū atklātības un valsts darbinieki mums parādīja tik daudz uzmanības un sirsnības, kas tālu iet pāri parastām viesmīlības formām. Mēs nejutām pie viņiem svešuma. Un tas ir ļoti daudz. Bet bija vēl kas vairāk.

Šis vairāk bija klusais, nopietnais darbs, ko kaimiņu valstu darbinieki, nedaudzi nāti, paši īsti saprazdami tā vērtību nevien acumirklim, bet tālākai nākotnei, ar lielu idealismu strādā abu tautu tuvināšanā un labu kaimiņu attiecību nodibināšanā. Arī viņiem, droši vien, jāpiedzīvo, ka pārgalvnieki vienā vai otrā pusē sakur uguni, no kuras dūmus nes strādniekiem virsū. Bet vai nu daramā darba dēļ no dūmiem baidīsies! Pie tam — šis darbs nav vienas dienas darbs. Līdzīgi mūsu zemju ozolam — tas aug ļoti lēni. Ja arī tam augļi parādās, tie paši zēni, vienā vai otrā pusē, acis nepamirkšķinādami tos noplūc un iebāž kabatā. Kas tālāku mērķi skatās, tie tūlīt neapstāsies, ja ceļā kāja vienā vai otrā vietā atsitās pret akmeni.

Šis sadarbības dažus ievērojamus panākumus saņemam tiklab tur pie Domkalna, kā te pie Daugavas: ērto satiksmi ar kaimiņiem, bez vizām un ārzemju pasēm, iekšzemei pielīdzināto pasta un telegrafa tarifu, dažādu preču, vieglu nosūtīšanu un saņemšanu, — tas viss ir šī klusā, iepriekšējā darba panākums, izejot no alternatīvas, ka kaimiņu starpā jāvalda labām attiecībām.

Bet — šo darītāju nav daudz, ne vienā, ne otrā pusē. Cik abu valstu valdības spēkos, tās cenšas šīs labās attiecības uzturēt un tādas viņas arī ir. Bet — aiz katras valdības stāv sabiedrība. Tās līdzdalība vienā un otrā pusē varētu būt daudz dzīvāka un rosīgāka, nekā pašlaik. Latviešu-igauņu tuvināšanās biedrībām Tallinnā un Rīgā biedrus vajadzētu skaitīt tūkstošos, ne simtos — kā tagad, tik šī prasība vienkārša un kategoriska. Ja tas tā nav, tad meklējami cēloņi šij parādībai.

Lai tautas un valstis tuvinātos, tām jāpazīstas savā starpā. Bez šaubām — valstu un tautu tuvināšanos nosaka arī preču apmaiņa savā starpā. Bet vai kaimiņu starpā nevar būt attiecības, kas nāk caur gadu simteņiem un iet caur gadusimteņiem, kādas ir Latvijas un Igaunijas attiecības, ko nevar vērtēt tikai no izvesta un ievesta preču daudzuma, bet tās jāvērtē no saprašanās nepieciešamības un no sadraudzības viedokļa. Nemaz nevajaga būt politikim, bet tikai paskatīties uz karti, lai redzētu, cik cieši abu valstu un tautu likteņi saistīti savā starpā, ka tām, kā meža zirgiem jāsaslien galvas kopā, lai ar pakalkājām atgaiņātu uzbrucējus, vienalga, lai tie nāktu no kuras puses nākdami. Tā ir tik elementara un kategoriska patiesība, ka par to lieki runāt. Bet šij elementārai patiesībai jāpāriet abās zemēs plašu aprindu apziņā, tad tuvināšanas biedrības biedrus skaitīs ne simtos, bet tūkstošos.

Līdz tam laikam — neatlaidīgi un ar dedzību jāstrādā iesāktais darbs, jāaudzina šim darbam jauni darbinieki.

Nevar teikt, ka abas tautas negribētu tuvāk iepazīties viena ar otru. Viens tās tautu tuvināšanas līdzeklis ir literatura, jo tajā atspoguļojas tautas raksturs, dzīves nokārtošanās, zeme un daba. «Kalevipoega» studijas lielā mērā mums atklāj igauņu tautas dvēseli, viņas cīņu ar dabu, viņas ticējumus un dabas skatīšanas paņēmienus. Tamsares «Zeme un mīlestība» ar vienu rāvienu iekarojusi latviešu lasītāju sirdis mūsu vairāk kā kuplā grāmatu tirgū. Viena otra igauņu luga, iz-

rādīta uz mūsu skatuves, iepazīstinājusi mūs ar kaimiņa bēdām un priekiem. Bet vai pie literatūras vien vajadzētu apstāties? Vai mēs nevarētu abās valstīs sarakot ceļojošas gleznu vai mājrūpniecības izstrādājumu izstādes? Vai muzika abām tautām nevar viena otrai ko dot? Tas prasīs līdzekļus un darba roku. Tiesa. Bet ja būsīm pārliecināti par darba vajadzību, tad rasies ir līdzekļi, ir darītāji.

Rīgas ciemiņiem paliks neaizmirstams 18. novembra vakars Estonijas zālē Tallinnā. Mākla atkausē sirdis — arī mūsu atturīgam, bet patiesam un dziļi sirsnīgam ziemēlu kaimiņam. Viņš nav tik viegli sakustināms kā mēs, bet par ko viņš izšķīries, tur nav vairs šaubu. Pie mums tas nebūs citādi. Tādas reizes ir jauka abu valstu un abu tautu draudzības manifestācija. Bet vai tām vajadzētu notikt tikai valstu gadu svētkos un tikai rezidencēs? Vai tādi tuvināšanas vakari, kas mūs iepazīstina ar igauņu rakstniecību, glezniecību, muziku u. t. t., nevarētu notikt visu gadu, vienā un otrā zemes stūrī, kur iespējams, ielūdzot kaimiņu tautas darbiniekus un dodot tiem iespēju — uzstāties. Pazīties un saprasties — tas ir priekšdarbs katrai tuvināšanai un taisni šis priekšdarbs abās pusēs jāstrādā vairāk kā līdz šim, abās pusēs sabiedrībai ņemot iniciatīvu savās rokās.

Un uzdevumu vēl daudz stāv priekšā. Nesaprašanas un remdenības tīreļi latviešu un igauņu Valkas starpā vēl stipri kavē kaimiņus tuvi un draudzīgi sadoties rokās savā starpā. Nākotnes sapņi iet daudz tālāk par šīsdienu sasniegumiem. Ja iemācīsimies apvienošanās un vienprātību savā starpā, tad nebūs grūti to pārnest arī uz kaimiņiem. Tikai jātiek ārā no šaurā skata! Aiziet vecā paaudze, kas prata vai nu vācu, vai krievu valodu — tagadējo saprašanās līdzekļi kaimiņu starpā. Laiks, neatlaidīgs laiks padomāt, lai valodas neprāšana nav kavēklis satikties savā starpā! Cik zināms, igauņu valodas katedras jautājums mūsu universitatē tuvojas labvēlīgam atrisinājumam. Nav šaubu, ka tādu tas atradīs arī Tērbatā. Pie robežas skolās noteikti jāieved kaimiņu

valsts valodas mācīšana jaunai paaudzei. Kas saimnieciskā un politiskā laukā darāms kaimiņu tautu un valstu tuvināšanā, zinās politiku un ekonomisti. Svarīgākais — jādara! Laiks negaida. Sekmīgi notiek gara pasaules atklāšana kaimiņu tautu starpā, kāda tā izpaužas rakstniecībā. Kad Rakstu un mākslas kameras literatūras sekcijā bija runa par cittautu tulkojumu ierobežošanu, bez vārda runas visi akceptēja, ka ne uz igauņu, ne leišu rakstniecības darbiem šādi ierobežojumi nevar attiekties. Jau vairāk gadu iznāk speciāls izdevums abu tautu tuvināšanai, kas ar pūlēm un upuriem tiek vadīts no līdzšinējiem darbiniekiem, taču tā izplatīšana abās valstīs varētu būt daudz plašāka. Un tas nebūt nenāktos grūti.

Ligotņu Jēkabs

Naabrite vahel

Vahekorrad, mis pūšivad kahe sõbraliiku naaberriigi Lāti ja Eesti vahel, tuletavad mulle meelde lapsepõlve päevi. Olid Ala Kivulid ja Mäe Kivulid. Mõlemad asetatud kõrvuti juba aastasadu mitte ainult hoonete ja aedadega, vaid ka põldudega, kasesaludega, niitudega. Kord sügisel tegime väljamäel lõkketuld, kust tuul viis suitsu just naabri kartulivõtjate poole. Kadakanuia õhus vibutades tormas meie, jõnglaste, juurde Ala Kivulis ja hüüdis vihaselt: «Kas te sunnikud jätate järele, kui teie ei taha minu malgaga tutvust teha! Kas te ei näe, et teie lõkke kibeda suitsu viib tuul just minu pere-rahva peale!» — Oli ka selliseid juhte, et Ala Kivuli karjapoisid ülemeelikusest süütasid põlema meie õitseliste onni põõsastes. Meie peremees läks siis naabri poole, tõstis õues kära, miks Ala Kivul ei vaata oma poiste järele, kuulas ära naabri tähtsusetud õigustamised, kuid vaibus seejuures. Kuid see ometi ei takistanud sügiseti linatalgutel või rehapeksumasina toomisel meil kõigil minna appi Ala Kivulile, ja tema pere samasugustel juhtudel tuli omakorda üles Mäe Kivulisse. Naabrite ühised huvid olid palju tugevamad ühest või teisest poisikeste tembutusest ja seepärast

No izveduma un iaveduma vien vēl ne dzīvo divi tautas. Ne igauņi, ne mēs. Labas kaimiņu attiecības, reali skatītas un reali saprastas, tiks pāri arī šim jautājumam, jo gars, ne ekonomika ir visspēcīgs. Tallinnas latviešu biedrības zālē pulkvedis Zemītans apmācījis pirmos latviešu ziemeļu armijas kareivjus. Vēstures liktenīgos brīžos abu tautu armijas cīnījās plecu pie pleca, nedomādāmas ne par ievēdumu, ne izvedumu.

Bez iluzijām un bez skaļuma — labas kaimiņu attiecības, tā ir vēstures nepieciešamība, ko laiks diktē tiklab Tallinnā, kā Rīgā. Un, šķietas, abu tautu sabiedrība to dzird un saprot. Nākotnes ideālam triju kaimiņu starpā vajadzētu būt daudz tālāk ejošam par labām attiecībām.

mõlemad peremehed, saades aru sellest huviühtluse tähtsusest, jätšid tähelepanemata juhuslikud ja mõtlematult tehtud ülemeelikud koerused ühelt või teiselt poolt.

See juhus tuleb mulle eriti meelde Lāti delegatsiooni liikmena m. a. 18. novembril Tallinna sõites. Ma ei räägi siin vastuvõtust. Eesti avaliku elu ja riigitegelased osutasid meile niipalju tähelepanu ja südamlikkust, mis kaugelt ületab tavalised külalislahkuse vormid. Meie ei tundnud sääli võõrasust. Ja see on vägagi palju. Kuid oli veel midagi rohkem.

See rohkem oli vaikne tõsine töö, mida suures idealismis teevad naaberriikide tegelased rahvaste lähendamises ja heanaaberlike suhete jaluleseadmises, kiitusteta, saades ise aru selle väärtusest mitte ainult sel silmapilgul, vaid kaugemas tulevikus. Ka neil, kindlasti vist, tuleb üleelada, et ülemeelikud ühel või teisel pool süütavad tule, kust suits kandub töötegijate peale. Kuid kas siis tehtava töö pärast hakatakse suitsu kartma! Seejuures pole see töö ühepäevatöö. Nagu meie maade tamngi — kasvab see väga pikkamööda. Ja kuigi see hakkab vilja kandma, siis needsamad poisijõnglased ühel või teisel pool

silmagi pilgutamata nopivad vilja ja pista-
vad tasku. Kes kaugemat sihti näevad,
need niipea ei seisata kui jalg ühel või tei-
sel pool komistab kivile.

See koostöö osutab tunduvald tulemusi
niihästi seal Toompea ümbruses, kui ka
siin Daugava ääres: mugav liiklemine
naabrite vahel, ilma viisadeta ja välis-
passideta, sisemaaga ühtlustatud posti —
ja telegrafitariifid, mitmesuguste kauba-
saaduste kergendatud ärasaatmine ja kät-
tesaamine, — see kõik on selle vaikse ülal-
mainitud töö tulemus, väljudes alternatiiv-
vist, et naabrite vahel valitsegu head
suhted.

Kuid — neid tegijaid pole palju, nii
ühel kui ka teisel pool. Mõlemate riikide
valitsused püüavad jõudu mööda alalhoida
heannaaberlikke suhteid ja sellised need
ka on. Kuid — iga valitsuse taga seisab
ühiskond. Ühiskonna kaastöö nii ühel kui
teisel pool võiks olla palju elavam ja aga-
ram kui praegu. Läti-Eesti sõprusühin-
guis Tallinnas ja Riias peaks liikmete arv
ulatuma tuhandesse, mitte sadadesse —
nagu nüüd, niivõrd on see nõudmine liht-
ne ja kategooriline. Kui see nii ei ole,
siis tuleb otsida põhjusi sellele nähtele.

Et rahvad ja riigid võiks läheneda,
nad peavad tundma üksteist. Kahtlema-
tult — riikide ja rahvaste sõprust määrab,
ka omavaheline kaubavahetus. Kuid, kas
naabrite vahel ei saa püsida suhted, mis
on sajandeid vanad ja lähevad läbi sajan-
dite, nagu seda on Läti ja Eesti suhted,
mida ei või hinnata üksnes eksporditud ja
imporditud kaubahulgaga, kuid neid suh-
teid tuleb hinnata vastastikuse mõistmi-
se hädavajalikkuse ja sõpruse seisukohalt.
Ei pruugi sugugi mitte olla poliitik, tuleb
vaadata vaid kaardile, et näha, kui tihe-
dasti omavahel on seotud mõlemate riiki-
de ja rahvaste saatused, ja veenduda, et
neil tuleb metshobuste kombel pead kok-
ku panna, et tagumiste jalgadega tagasi
tõrjuda pealetungijaid, ükskõik kustpoolt
need ka ei tuleks. See on nii elementaar-
ne ja kategooriline tõde, et sellest ei pruugi
enam rääkida. Kuid see elementaar-
ne tõde peab üleminema mõlemates maa-
des laialdasemate ringkondade teadvusse,

siis ulatub sõprusühingute liikmete arv
mitte sadadesse, vai tuhandesse.

Tolle ajani peab püsivalt ja suure
innuga jätkama alatud tööd, peab kasva-
tama selleks tööks uusi tegelasi.

Ei või öelda, et mõlemad rahvad ei ta-
haks üksteisega lähemalt tutvuda. Üks
selliseid rahvaste lähendamise vahendeid
on kirjandus, kuna selles peegeldub raa-
va iseloom, elukorraldus, maa ja loodus.
Kalevipoja uurimine avab meile suurel
määral eesti rahva hinge, tema võitluse
loodusega, tema usundi ja suhtumise loo-
dusesse. Tammsaare «Tõde ja õigus» on
ühel hoobil võitnud läti lugejaskonna
poolehoiu meie enam kui rikkalikul raa-
matuturul. Üks või teine eesti näidend,
ettekantuna meie laval, on tutvustanud
meid naabri murede ja rõõmudega. Kuid
kas tuleks peatuda ainult kirjanduse juu-
res? Kas meie ei võiks mõlemates riikides
korraldada rändkunstinäitusi maali ja kä-
sitöö alalt? Kas muusika mõlematel rah-
vastel ei võiks üksteisele midagi pakkuda?
See nõuab kulusid ja töökäsi. Tõsi. Kuid,
kui oleme veendunud töö hädavajalikkuses,
siis leiame abinõusid kui ka tegijaid.

Riia külalistele jääb unustamatuks 18.
novembril õhtu Estonia saalis Tallinnas.
Kunst sulatab südameid — isegi meie ta-
gasihoidlikul, kuid tõeliselt ja tõsiselt sü-
damlikul põhjanaabril. Ta ei ole nii ker-
gesti liigutatav kui meie, kuid milles ta on
veendunud, seal pole enam kahtlust. Meie
juures ei ole see teisiti. Sellised puhud on
ilusaks mõlemate riikide ja mõlemate rah-
vaste sõpruse manifestatsiooniks, kuid kas
sellised peaks leidma aset ainult riigi pidu-
päevadel ja ainult residentsides? Kas
sellised lähendamisõhtud, mis tutvustavad
meid eesti kirjandusega, kunstiga, muusi-
kaga jne. ei võiks toimuda aasta läbi ühes
või teises maanurgas, kus see on võimalik,
paludes külla naaberrahva vaimutegelasi
ja andes neile esinemisvõimalusi. Tutvuda
ja üksteist mõista — see on eeltöö igaks
lähenedamiseks ja just seda eeltööd tuleb
mõlemil pool rohkem teha kui senini, mõ-
lemil pool ühiskonnal ülevõttes initsia-
tiivi.

Ja ülesandeid on veel palju ees. Aru-
saamatuste ja ükskõiksuse rabad läti ja

eesti Valgade vahel pidurdavad veel tunduvalt naabreid lähedases sõpruses üksteisele kätt andmast. Tuleviku unistused lähevad palju, palju kaugemale tänapäeva saavutustest. Kui õpime tundma ühtekuuluvust ja üksmeelt endi keskel, siis ei ole raske viia seda üle ka naabritele. Kuid peab saama lahti kitsarinnalisest vaatest! Kaob vanapõlv, kes oskas kas saksa või vene keelt — praegust arusaamise vahendit naabrite vahel. On aeg, ülim aeg, hakata mõtlema, et keele mitteoskamine ei saaks tõkkeks omavahelistel kokkupuutumistel! Nagu teada, eesti keele õppetooli küsimus meie ülikoolis läheneb soodsale lahendusele. Pole kahtlust, et samuti see on ka Tartus. Piiriäärsetes koolides peab kindlasti sisseviidama naaberriigi keeleõpetus noorsoole. Mida tuleks teha naaberriikide lähendamises majanduse ja poliitika aladel, seda teavad poliitika ja majandusmehed. Peaasi — peab tegema! Aeg ei oota. Edukalt sünnib vaimuilmade tutvustamine naaberriikide vahel, millisena see avaldub kirjanduses. Kui kirjanduse ja kunstikoja kirjanduse sektsioonis oli juttu võõrrahvaste kirjanduse tõlgete piiramisest, aktsepteerisid

sõnalausemata kõik, et need kitsendused ei või käia ei eesti ega leedu kirjanduse kohta. Juba mitmendat aastat ilmub eri väljaanne mõlemate rahvaste lähendamiseks, mis suure vaeva ja ohvritega saab juhitud senistelt tegelastelt, ometi selle levik mõlemates riikides võiks olla palju suurem. Ja see ei olekski nii raskesti saavutatav.

Kaks rahvast ei ela üksi sisseveost ja väljaveost. Ei eestlased, ega meie. Heanaaberlikud suhted, reaalselt nähtuna ja reaalselt arusaaduna, saavad üle ka sellest küsimusest, sest vaim ja mitte ökonomika on kõikvõimas. Tallinna läti seltsi saalis kolonel Zemitans andis õpetusi esimestele läti põhjaarmee sõduritele. Ajaloo saatustel hetketel mõlema rahva sõjaväed on võidelnud õlg—õla kõrval, mõtlemata sisseveost ja väljaveost. Heanaaberlikud suhted ilma illusiooniteta, ilma kärata — selline on ajaloo möödapääsematus, mida dikteerib aeg niihästi Tallinnas kui ka Riias ja tundub, mõlemate rahvaste ühiskond kuuleb ja mõistab seda. Tuleviku ideaal kolme naabri vahel peaks olema palju kaugemale ulatavam headest suhetest.

Oskars Öpiks

Igaunijas jaunās konstitūcijas pirmais gads

Atgriešanās pie parlamentārās sistēmas.

Pirmais janvāris iezīmēja Igaunijas jaunās konstitūcijas pirmo gada dienu. 1920. gada ultrademokrātisko satversmi izveidoja nacionalistu revolucionāro cīņu iespaidā un tajā maz bija ievērotas valsts intereses. Tas izpaudās pastāvīgās cīņās dēļ varas daudzo politisko partiju starpā un valdības pilnīgā bezspēcībā. 1933. gadā zemei šo lietu kārtība bija tiktāl apnikusi, ka ar tautas nobalsošanu radīja jaunu satversmi, kura nu nosvērās uz otru pusi — balstot valsts politisko uzbūvi uz stingras prezidenta — valsts vadītāja varas. Šāda apsviešanās tomēr radīja lielu neapmierinātību iepriekšējās satversmes piekritējos un vadonības principa ienaidniekos, un politiskās cīņas kļuva tik asas, ka varēja pat sagaidīt atklātas partiju sadursmes. Tas deva ierosmi prezidentam

K. Petsam atlaist parlamentu un pagaidam pārvaldīt zemi bez tā sadarbības. Jāatzīmē, ka tomēr visā šai laikā prezidents K. Petss stingri ievēroja likumības principu. 1933. gada satversme deva prezidentam varu valdīt pat bez parlamenta līdzdarbības. Viņš varēja izdot dekretus ar pilnām likuma tiesībām, slēgt līgumus ar ārzemēm, pieņemt budžetu un atlikt satversmes vēlēšanas. Nevar būt ne mazāko šaubu, ka prezidents K. Petss kopā ar ģenerāli Laidoneru un valdību katros apstākļos būtu spēruši nepieciešamos soļus, lai izbeigtu politisko partiju asās cīņas un izglābtu valsti no krīzes. Nevar tomēr noliegt, ka likumīgie principi, uz kā viņš bazēja savu valdīšanas darbu, deva viņam morālistisku atbalstu sava darba veikšanai. Neraugoties uz visu to, jaunā

valdīšanas kārtība neatrada tik vieglu ceļu uz tautas atzīšanu. Patreizējā parlamentārās iekārtas krīze Eiropā nav tikai diktatoriskās propagandas rezultāts. Tās cēloņi meklējami daudz dziļāk. Piepešā zemnieku, rūpniecības strādnieku un zemāko vidus šķiru parādīšanās politiskā arenā radīja ievērojamas pārmaiņas daudz valstu politiskā un sociālā dzīvē, kā arī 19. gadsimta parlamentārā sistēmā. Industrializētā 20. gadsimta saimnieciskā krīze ar tās miljoniem bezdarbnieku uzvēla valdības pleciem daudzās zemēs līdz šim nepazītas grūtības. Ne visām valstīm bija sekmes atrisināt šīs jaunās problēmas bez lielām pārmaiņām un sarežģījumiem politiskā dzīvē un pat valdības formās. Ir atklāts jautājums, kad Eiropas valstu vairums atradīs atpakaļceļu uz parlamentaru valdības formu, bet ja tas tā būs, tad var droši jau tagad apgalvot, ka tā parlamentārā forma lielā mērā atšķirsies no sava 19. gadsimta prototipa, kas tik ātri pavairojās pēc pasaules kara beigām. Liekas, ka 20. gadsimts raugās pēc jaunām politiskām un sociālām valdības formām, kas apmierinās jaunās, kuras radušās lielo pārmaiņu dēļ, tautu sociālā un tehniskā dzīvē. Ikvienam būtu riskanti atļauties tiesības runāt nonicinot vai izteikt spriedumu par dažādo valstu valdības formām, kas izveidojušās apstākļu spaidos. Un tikpat vīzdegunīgi un bīstami būtu sadalīt dažādas valstis divās naidīgās grupās vienīgi tur valdošo politisko sistēmu dēļ.

Ja Igaunijas prezidenta K. Peta vadīta, atgriezies pie reformētas parlamentārās valdības formas, tad tas nav darīts ar nolūku dot labu piemēru citiem, vai sekojot kāda cita piemēram. Prezidents K. Petss zināja, ka igauņu tauta mūžiem cauri vienmēr nesusi kolektīvus valdīšanas pienākumus, vai vismaz allaž bijis kāds kolektīvs institūts, kas uzrauga valdības darbību. Vēstures gaitas dažādos posmos šis princips izrādījies bīstams un nesis smagas grūtības, taču nacija pie tā stingri turējusies un to nevar neievērot. 1933. gada fašisma kustība nenoliedza augšējo patiesību, jo tā bija drīzāk protesta forma, pret parlamenta neierobežoto patvaļu un tiraniju, nekā jaunas poli-

tiskas formas konstruktīva ideja. Prezidents K. Petss tādēļ centās veidot politiskās formas pamatus saskaņā ar tautas iedzīmtām tieksmēm un tai pat laikā gādāt par stabilu un stipru valdību. Šī mērķa sasniegšana prasīja daudz smaga darba. Satversmes reforma nav tik daudz likuma problēma kā apolītisks uzdevums. Mēs zinām, ka ne viena vien autokrātiska zeme vēlējusies atgriezties pie parlamentārās valsts formas. Mēs zinām arī, ka visai reti tās spējušas to panākt, vai arī to izdarījušas tādā veidā, kas atnesis zemei chaosu un ieģrūdis pilsoņu kara briesmās.

Ka šāda pārvērtība Igaunijā varēja notikt sekmīgi, tas izskaidrojams ar vairākiem iemesliem: pirmkārt tautas veselīgo politisko instinktu, kas viņus vienmēr vienojis briesmu brīžos; tautas mierīgo un racionālo dzīves jautājumu izpratni; faktu, ka prezidents K. Petss izveidojis jaunu satversmi, kas pilnam atbilst tautas politisko ideju garam; K. Peta valdības panākumi valsts saimnieciskās un sociālās dzīves veidošanā.

Sekojošā klauzula sniedz skaidru ieskatu galvenām vadošām līnijām jaunās satversmes izstrādātajai sapulcei: «Nacionālai satversmes sapulcei jāvada no principiem, ka Igaunijai jāpaliek demokrātiskai republikai, kur augstākā vara atrodas tautas rokās, un ka valsts dzīvi vada ievēlēts valsts galva, labi līdzsvarotā sadarbībā ar viņa ieceltu valdību un divu palātu parlamentu».

Saskaņā ar šīm vadošām līnijām prezidents K. Petss 1935. g. izstrādāja jaunās satversmes projektu un nodeva tautas nobalsošanā. Viņa projekts ieguva 76,1% no visām nodotām balsīm, kamēr vēlēšanās piedalījās 82,9% no visu vēlētajū skaita. Šī 1936. gada tautas nobalsošana jāuzskata par visievērojamāko Igaunijas iekšpolitiskās dzīves notikumu kopš brīvības cīņu izbeigšanās. Ar to visa zeme skaidri izteica savus uzskatus satversmes jautājumā. Prezidents sasauca satversmes sapulci, kas visos sīkumos izstrādāja jauno satversmi. Tā stājās spēkā 1938. g. 1. janvārī.

Vēl ir pārāgri sniegt jaunās satversmes novērtējumu. Viena gada laiks tam

par īsu. Parlamenta pavasara sesija bija veltīta sadarbībai jaunas valdības izveidošanai un dažu likumu izdošanai, kamēr rudens sesija sniedza vairāk parastā parlamenta darba, debates, ar tām sekojošo kņadu. Parlamenta līdzšinējais darbs

līdztekus valsts nostabilizēšanai un nomierināšanai tomēr devis ticību, ka jaunā satversme ir tikpat liels panākums un sasniegums, kā satversmes reforma, kas nāca pirms tās.

Latviešu un igauņu studentu vakari Tērbatā septiņdesmitajos gados

Dažas paraleles.

Tērbatā pagājušā gadsimta sešdesmito gadu beigās skolotāju seminara pedagoga latvieša Kronvaldu Ata nams pamazām kļūst par Tērbatas latviešu pulcēšanās vietu.

Būdams skolotājs pēc sava amata, Kronvalds ir arī skolotājs plašākā un dziļākā nozīmē. Citu darba biedru starpā viņš ir augstā latviešu skolotāja amata ievērojamākais pārstāvis visādā veidā. To vislabāk pierāda viņa darbi un sasniegumi Tērbatas latviešu studentu organizēšanā tautas atmodas garā, varenām, savā laikā tīri vai neticamām sekmēm vainagots darbs, ko viņš sāk 1870. g. 19. februārī.

Pavisam pirmajā pusgadā pulciņš apvieno 19 jaunekļus — kādu pusi no visiem tai laikā Tērbatā studējošiem latviešiem.

Vakaru mitekļis 1872. g. sākumā bijis Dīķa un Peplera ielas stūrī, pretī igauņu Marijas baznīcai. Pēc tam mitekļis bijis pāri Mētras upei Krasta ielā.

1873. gadā mitekļis bijis Holca namā Botaniskajā ielā, un šo vietu vakarnieki tāpēc iesaukuši vāciski par «Hölzerei». Telpas irētas tieši vakaru vajadzībām, bet tā kā vakari oficiāli nepastāvēja, telpas irējis drošības labā kāds dalībnieks savā vārdā.

Vakarnieks J. Grīnberģis universitātes bibliotēkā atradis ziņas par kādu sarkanbaltsarkanu karogu, kas bijis latviešu karavīriem senatnē, un par to nolasijs vakarniekiem referātu. Ar šīs krāsām pēc tam rotāts vakarnieku dzīru rags. Ar sarkanbaltsarkaniem karodziņiem itin kā greznots vakaru mitekļis svētkos. Citi vakarnieki liecina, ka šīs krāsas bijušas arī

raga auklai. Pirmo dziesmu svētku laikā tērbatnieki, būdami par svētku kārtībniekiem, nēsā sarkanbaltsarkanas lentas.

Vakarniekiem ir savs vāpenis. Par to sniedz liecības J. Lautenbacha un K. Kundziņa atmiņas. Uz vāpena attēlots varonis baltā zirgā uz sarkana fona. Vakarnieks Grīnberģu Atis stāstījis, ka šādu vāpeni lietojuši senatnē lietuvju karavīri.

Igauņi savā pulciņā apvieno 7 personas: vienu skolotāju, 5 studentus un mācītāju Hurtu. 1870. gada vasarā, pieaicinot šajā darbā draudzes skolu skolotājus, igauņu inteliģentu sanāksmes kļūst plašākas. Igauņu «vakari» neraksta protokolus. Igauņu vakarnieku domas par savas tautas stāvokli bija šīs. Tautas izglītības līmenis nav visai augsts. Pastāvošās skolas veicina igauņu pārvācošanu. Tā aizkavējama. Sevišķi jācīnās pret izglītoto vīru un viņu ģimeņu pārvācošanu; ja to nedarītu, igauņu tauta ietu bojā. Bet tautas gara mantas, kas uzglabājušās, liecina, ka senatnē igauņu tautai bijusi augsta kultūra. Vakarnieki konstatē, ka arī mūsu dienās igauņu tauta spējīga dzīvot patstāvīgu, augstu kulturalu gara dzīvi. Tāpēc sargājamas tautas īpatnības, veidojamas tautiskās kultūras iestādes. Veicināma izglītības izplatīšanās. Tā ir programma, kas ļoti līdzīga latviešu vakaru centieniem.

Latviešu un igauņu tautu grūtais stāvoklis nebija šo tautu vadoņus no cīņā atbaidījis. Taisni otrādi. Ir tā, kā Kārlis Kundziņš saka: «Tiem vairojās ticība, redzot isajā tagadnē tautu mostoties un pošoties brīvībā, darbā un izglītībā.» Viņi

zināja: sevišķi te vajaga liela kopības gara. Kad tas atzels, kļūs latvietis un igaunis atkal īsti brīvs, neatkarīgs, stiprs. Tā avots, ūdeņus sevi apvienodams, miltz un kļūst par straumi, kas «droši un lepni plūst». Atjaunotā Latvija atzīst Kronvaldu par to vīru, kas vedis mūs atpakaļ pie pirmavota, dodams vēsturisko mājienu

— atdzimt tautībā. 1937. g. 15. aprīlī paējot 100 gadiem no Kronvalda dzimšanas, to uzsvēra piemiņas aktā dzejnieks Eduards Virza, savā runā tā sacīdams: «Kronvalds teica — ej pa straumi uz augšu, tad tu atradīsi avotu. Ja mēs ejam uz augšu pa latviešu nacionālo ideju straumi, mēs tur atrodam Kronvalda Ati.»

Lāti- ja eestisoost üliõpilaste õhtud Tartus seitsmekümnendail aastail

Mõningaid paralleele

Tartus mööduud sajadi kuuekümnendate aastate lõpul õpetajate seminari pedagogi lätlase Kronvaldi Ati kodu muutus vähehaaval Tartu lätlaste kogumispaigaks.

Olles kooliõpetaja oma ametilt oli Kronvalds kooliõpetaja ka selle sõna laiemas ja sügavamas tähenduses. Teiste töökoleegide seas on ta kõrge läti kooliõpetaja kutse silmapaistvaim esindaja igas suhtes. Kõigeparemini tõendavad seda Kronvaldi töö ja saavutused Tartu läti üliõpilaste organiseerimises rahvusliku ärkamise vaimus, võimsate, omal ajal peaegu uskumatute tulemustega kroonitud töö, mida ta alustas 19. veebruaril 1870. a.

Esimesel poolaastal on lätlaste rühma ümber kogunenud 19. noorurit umbes pool kõigist sel ajal Tartus õppivatest noortest lätlastest.

1872. aasta alul peeti õhtuid Tiigi ja Pepleri tänava nurgapealses majas, Maarja kiriku vastas. Pärast seda peeti õhtuid üle Emajõe, Kalda tänaval. 1873. aastal peeti õhtuid Holtzi majas Botaanika tänaval, millest rühma liikmed hüüdsid seda «Hölzerei'ks». Ruumid üüriti just õhtute jaoks, kuid kuna ametlikult olid õhtud keelatud, üüris igaks juhuks ruumid mõni liige enda nimele.

Üks liikmeist, J. Grinbergis, oli ülikooli raamatukogus leidnud andmeid mingist puna - valge - punasest lipust, milline muistsel ajal olnud läti sõjameestel, ning pidanud selle üle referaadi. Nende värvi-

dega hiljem ehitud rühma liikmete joogisarsv. Puna—valge—punaste lipukestega olevat ehitud ka rühmaliikmete ruume pidude puhul. Teised rühmaliikmed väidavad, et nendes värvides olnud ka sarvenöör. Esimese laulupeo ajal tartlased, olles laulupeo korrapidajateks, kandnud puna—valge—punaseid linte.

Rühmaliikmetel oli ka oma vapp. Seda tõestavad J. Lautenbachi ja K. Kundzini mälestused. Vapil kujutatud kangelare valgel hobusel punasel tagapõhjal. Rühmaliige Atis Grinbergs jutustanud, et sellist vapi kasutanud muistsel ajal leedu sõjamehed.

Eestlaste rühmas oli seitse isikut: üks kooliõpetaja, viis üliõpilast ja pastor Hurt. 1870. aasta suvele tõmmates kaasa kihelkonnakooli õpetajaid, saavad eesti intelligentsi koosolekud laialdasema ilme. Eesti «õhtuil» ei kirjutatud protokolle. Eesti «õhtulaste» rühma mõtted oma rahva olukorrast olid sellised: Rahva hariduse tase ei ole kuigi kõrge. Koolid soodustavad eestlaste ümbersaksastumist. Seda tuleb tõkestada. Eriti tuleb võidelda haritud meeste ja nende perekondade ümbersaksastamise vastu; kui seda mitte teha, hävineks eesti rahvas. Kuid rahva vaimsed varad, mis on säilinud, tunnistavad, et muiste eesti rahval on olnud kõrge kultuur. Rühmaliikmed konstateerivad, et ka meie päevil on eesti rahvas suuteline elama iseseisvat kõrgekultuurilist vaimuelu. Seepärast tuleb alalhoida rahva omapära ja kujandada rahvusliku kultuu-

ri asutusi. Peab soodustama hariduse levikut. See on programm, mis väga sarnane läti «õhtulaste» püüetega.

Läti ja eesti rahva raske olukord ei suutnud vähendada nende rahvajuhtide võitlusindu. Just vastupidi. On nii, nagu mainis Kārlis Kundziņš: «Neis võrsus, usk, nähes lühikese aja jooksul rahvast ärkamas ja sammumas vabadusele, tööle ja haridusele.» Nad teadsid, et eriti siin on tarvilik suur ühtekuuluvuse vaimsus. Kui see lööb haljendama, siis lätlane ja eestlane saab jälle tõeliselt vabaks, rippumatuks, tugevaks. Selle läte, kogudes en-

dasse veemasse, paisub ja muutub vooluks, mis «voolab julgelt ja uhkelt». Uuestisündinud Läti tunnistas Kronvaldi selleks meheks, kes viinud meid tagasi alglatte juurde, andes ajaloolise vihje — taassündida rahvuses. 1937. aasta 15. aprillil Kronvaldi saja aasta sünnipäeva möödumisel, rõhutas seda mälestusaktusel luuletaja Eduard Virza, lausudes oma kõnes: «Kronvalds ütles — mine üles vastu voolu, siis leiad sa allika. Kui läheme üles läti rahvusliku ideede voolus, leiame sää! Kronvaldi Ati.»

Mēness vakara pusē nekad nav lēcis

Alberta Sprūdža stāsts.

1.

Sprakstot aizdegās sausie zari. Nākošā mirklī gaisā jau uzšāvās liesmas, ļaudamas nakts tumsā saskatīt vara brūnas sejas.

Pieguļnieki, apsēdušies riņķī ap uguns-kuru, kā ēdāji ap bļodu, noskatījās, kā Kalvju Izidors iekūra uguni.

Viņš bija vecs kūrējs. Sērkokociņa liesma viņa platajās plaukstās bija drošāka kā lukturī. Nekāds vējš to nevarēja izpūst.

Bet šovakar jau bija rāms. Zvaigznes rāmi noskatījās uz zemi. Pat apšu lapas, kas plaukušas mūžīgai drebēšanai, bija pagurušas. Varbūt tāpēc Izidora plaukstas šoreiz bija nevietā un arī mētelis nevietā, kurš, diezin kāpēc, pietupstoties ceļos, bija izplēties kā cāļu mātes spārni.

— Šovakar pat klēpja bērns prastu iekurt uguni, — teica kāds pulkā.

Pieceldamies Izidors aplaida tikai skatu visapkārt. Neteica nekā. Lēnām piebāza pīpi. Pietupās atkal, un paņēmis pirkstos ogli, bez steigas iemeta pīpē, kā cukura graudu glāzē.

Kā garšoja tāds pieguļas dūms!

— Nē, tādu uguni esmu sakūris! Ugunsgrēku! — caur zobiem izspļaudams slaidu loku, viņš teica pēc brīža. Balsi skanēja nicinājums: Puikas salasījušies! Vilks vēl viņu uz zoba!

Tiešām, neērti palika jauniešiem, kas sēdēja ap uguns-kuru.

Uguns pieņēmas. Zari sprakstēja, it kā tos vienā laidā kāds lauzītu.

Aizdeguši pīpes, glābdamies no vērsmes, pieguļnieki atvilcās malā un ierīkojās uz deķiem, kurus bija paņēmuši līdz apsegam.

Klusēja.

Šad tad dzirdēja nopurkšamies zirgus, kas tuvumā plūca zāli.

Bija tā, it kā sēdētāju vidū kāds būtu iemetis sprāgstošu granatu. Pavērs kāds muti vai pakustēsies, — plīsis!

Beidzot!

Visi uzelpoja brīvāk. Kāds bija saņēmis drosmi un lūdzis Izidoru pastāstīt kaut ko no sava raibā mūža. Varbūt par to pašu ugunsgrēku.

— Jā, jā, pastāsti, Izidor!

Visiem pēkšņi kļuva viegli un jautri ap sirdi, it kā plīstošo biedekli būtu aizmetuši tālu projām no sevis.

— No sava raibā mūža? — Izidors jutās glaimots un pagodināts. Sevī priecādamies, viņš atkārtoja tos vārdus vēlreiz. — No mana raibā mūža? O, gadiem ilgi es varētu stāstīt, ko esmu piedzīvojis! Kas ir no tagadējās dzīves, no šīs dzīves, kuru arī jūs, nostaiģāji savā šaurā lokā? Nekas! Vecuma dienās jums nebūs pat atmiņu, šis vienīgās uguns, kas iesilda stīvos kaulus... Un no kā gan tās

lai būtu, jo tagadējās dienas var mauti kā cimdu cimdā. Tik līdzīgas tās cita citai... Bet nu par to ugunsgrēku...

Viņš izstiepās zālē, savīkstīja deķi un palika to zem galvas.

— Ak, tad gribiet gan kaut ko dzirdēt? — viņš vēl pārjautāja.

— Gribam, gribam, Izidor! Pastāsti vien. Tu jau tā proti aizkustināt sirdis, ka asaras spiežās acīs.

— Ak, protu gan!

— Proti, kā tad. Viņreiz, kad tu stāstīji par Agneses nelaimīgo mīlestību, no želuma nevarējām aizmigt visu nakti. Vēl tagad sirds sažņaudzas sāpēs, kad iedomājamies, ka viņai, nelaimīgai, vajadzēja doties nāvē...

— Nu labi, labi. Pastāstīšu.

Un Izidors atkāšējās un sāka.

2.

Dzīvoju tad vēl puisī.

Bija man divdesmitais gads, virslūpu sedza tumšas pūkainas ūsiņas. Augumā slaidis, danci lokans, es gāju caur dzīvi paceltu galvu. Visur man atvērās durvis, klājās galds, un nebija tādas mātes, kas domās neiecerētu mani par savu znotu.

Ciemā bija daudz skaistu meitu, un lieki būtu atzīties, ka tikpat daudz man bija arī sievasmāšu. Katra mani lūdza ciemā un bija laimīga, kad es, ūzkāris ermonīku plecos, aizgāju un sēdos aiz galda.

— Muzikantu vajag. Kā tad gods bez muzikanta, — viņas teica, it kā attaisnodamas manu klātbūtni, bet es jau sapratu, kāpēc biju lūgts un kas slēpās aiz šiem vārdiem.

Kā visur, starp daudzām skaistām lietām viena ir vissskaistākā. Tā bija arī ar ciema jaunavām.

Vēra, vienīgā Kalnu Ignata meita, ziedēja kā roze starp magonēm.

Viņas tēvs, Kalnu Ignats bija bagātākais saimnieks, ciema puisi vai sienā kāpa, lai tikai patiktu Vērai.

Dzīvē es ņēmu visu ar vieglu roku, kāpēc arī Kalnu Vēras skaistums man nelika steigties.

— Gan jau, — es spriedu. — Atnāks laiks, iekarošu viņas sirdi. Kur tad šī cetur aizskries?

Tā es staigāju savus ceļus, izlikdamies, ka neredzu tvīkuma viņas vaigos, kas tur sakāpa, kad nejauši uzmetu viņai acis vai pienācu tuvāk.

Aizgāja rudens pēc rudenā, ziema pēc ziemas, un visi, kas, zvārguļiem kārūšies iebrauca Kalnu Ignata pagalmā, aizbrauca galvas nolaiduši.

— Vēra atteica! — priecājos sevī un vilku garumā savas jūtas pret viņu.

Aizgāja atkal viena ziema uz ziemeļiem, vietā nāca pavasaris, nesdams skaištas un saulainas dienas. Ziedēja ceriņi un ievas, gaviļēja visa daba un es tai līdzī:

— Skaista ir dzīve!

Tad kādā dienā, kad maijs bija atvēries visā savā krāšņumā un ziedu bagātībā, kā kalns pār mani sabruka bēdas.

Likās, ka nodzisa saule, novīta un nobira ziedi. Dzīve pēkšņi kļuva nepanesama, dienas, pelēkas un gaudas, vilkās kā gliemeži, saskāba ēdiens un aizbēga miegs.

— Vēra izšķirusies! Vēra ies pie vīra! Pie Gumzānu Tadeuša! — es spiedu galvu rokās un raudāju kā bērns.

Tikai trešā dienā atguvu spēku un līdzsvaru un mierīgāk varēju apsvērt notikūšo.

Gumzānu Tadeušs bija gan bagāts, otrais ciemā pēc Kalnu Ignata, bet viņš bija jau pavecs, pāri trīsdesmit, skops un skaudīgs, kāpēc ciems viņu neieredzēja. Ļaudis gāja apkārt ar likumu, satikdami viņu ceļā, lai tikai izvairītos no viņa glūnošā skata, kurš it kā sprunguļus meta gājējam kājās.

— Ļaunas acis, — sprieda ciems. — Nedod Dievs nešaltī viņam paskatīties cilvēkā vai lopā.

Tiesa, ar Tadeuša acīm nebija labi. Dažas ziemas atpakaļ Pīterānu Jāzeps bija sajūdzis jauno zirgu, gribēdams to iebrukāt. Tikko sēdās ragavās, te parādījās olnīcas vidū Gumzānu Tadeušs, un nākošā mirklī zirgs cirtās sāņus, krita un izlauza kāju. No tā laika ciems skaidri zināja, ka viņam ir nelabā acs, cilvēki baidīdamies, ka arī ar viņu lopiem nen-

tiktu tas pats, iesēja krēpās sarkanus lupatu pušķus.

— Tā tad, Izidor, tu gribi padoties Gumzānu Tadeušam? — es noprasīju pats sev un tajā pat brīdī, jutu, ka viss mani saslējas pretīm:

— Nekad!

Svilpodams, izlikdamies jautrs un bezbēdīgs, devos pāri olnīcai, un it kā pavisam garlaicīga man būtu tā lieta, noprasīju Kalnu Vērai:

— Dzirdēju, tu iešot pie vīra?

— Iešu! — Vēra atmeta galvu un sasknieba lūpas.

— Tā. Nu, laiks jau arī pusdienās.

— Ko tu ar to gribēji teikt?

— To, ka tu vēl varēji pagaidīt kādu gadu?

— Cik ilgi lai es gaidu?

— Kamēr atrastos kāds labāks.

Biju trāpijis istā vietā, Vera nodūra galvu, acīs saskrēja asaras.

Kādu brīdi klusējām abi.

— Es jau nesaku, ka Gumzāns ir slikts cilvēks, — beidzot kļuva man Veras žēl, — tikai...

— Nerunā! — viņa iesaucās un iebēga istabā.

Jautru prātu es gāju atpakaļ, zinātdams, ka Veras sirds nepiederēja Gumzānu Tadeušam.

Otrā dienā es uzmeklēju viņu atkal, izlikdamies, ka nejausi satieku ganu ceļā, un pacēlu cepuri.

— Labdien!

— Labdien, labdien!

— Piedod, ka apturu tevi. Bet gribēju kādu vārdu parunāt.

— Kas tad tev runājams tagad ar mani?

— Daudz kas, Vera!

— Es tak iešu pie vīra.

— Man tu to nestāsti, Vera! Es redzu tavu sirdi kā uz delnas, un tā man saka, ka nekad tas nenotiks.

Atkal Vera klusēja, nodūra galvu, acīs saskrēja asaras.

Tad es piegāju klāt, saņēmu viņas rokas, un cēlu tās pie lūpām.

— Es būtu laimīgs, ja šās rokas man auklētu dēlu.

Pārsteigta viņa paskatījās manī plātām, asaru pilnām acīm.

— Ko tu te saki, Izidor?

— Izsaku tikai to, ko liek un pavēl sirds.

— Vai tu gribi mani?

— Gribu, Vera.

— Kāpēc tu to neteici agrāk?

— Nespēju, Vera.

— Un tagad?

— Tagad tas man jādara, lai neizpostītu tavu un savu laimi.

— Ļaunais! — Vera tad krita man kaklā, apvīdama tam karstas rokas. — Kā tu mani mocīji visus šos gadus!

— Piedod, Vera! Ar vieglām dienām es tev atmaksāšu visu...

Ticēdama viņa aizsedza manas lūpas ar savējām.

3.

Un tad atkal dzīve man likās skaista, daudz skaistāka kā agrāk, jo tagad, bez visa pārējā, mani vēl spārnoja arī uzvaras prieks.

Gumzānu Tadeušu es biju satricis un pazudinājis uz visiem laikiem, ciems tikai par to vien runāja, ka Vera viņam atteikusi, un ka es viņu izrāvis Gumzānam taisni no rokām.

Pats Gumzāns tad rūga kā kubls, pilns ar ļaunuma dziru, viņa skats kļuva vēl glūnošāks, bet es gāju tam pretī ar atklātu sirdi:

— Cīnīsimies!

Un cīņa sākās, nemaz nenojausta.

Pieguļas naktī, kad pirmo reizi izjājām zirgus liču pļavās, gāja jautri un bezbēdīgi. Bijām salikuši kopējo alu, meitas sainesušas sieru un plāceņus.

Mielojamies, dziedājām, gājām rotāļās. Es spēlēju ermoņiku, jaunieši lēca dancī tā, ka dunēja zeme.

Kad jau bijām labi vien iesīluši, sagribējām ķert uguni. Pa pārim sastājamies rindā, viens nostājās rindas galā, tam vajadzēja saķert un izšķirt pēdējo pāri.

Un gadījās, ka pienāca ķērāju kārta Gumzānam, bet man ar Veru vajadzēja skriet, izvairīties no viņa un beigās sadoties atkal rokās.

— Viens, divi, trīs! Pēdējais pāris laukā! — sauca Gumzāns.

-- Turies, Vera! — es saspiedu viņas roku.

— Turēšos, Izidor!

Un mēs laidāmieš skriet.

Plāva, ciņi un krūmi. Zari sitās sejā, kājas pinās zālē — tā mēs skrējām kā bēgdami no nāves.

Pēkšņi es sāku manīt, ka Gumzāns man nedzenas pakal, ko gan es skrienu bez vajadzības.

Apstājos un ievilku elpu, klausīdamies, kurā vietā tagad varētu būt Vera, jo man vajadzēja tai doties pretim, satikt un paglābt no Gumzāna nagiem.

— Izidor! — es padzirdu apslāpētu kļiedzienu tālu plāvā.

— Izi...!

Sapratu.

Gumzāns bija saķēris Veru, viens Dievs zina, ko viņš tagad darija viņai, ja viņa tā kļiedza, ja vārds pārtrūka pusē...

Kā ārprāta trenkts, es skrēju tumsā uz to pusi, no kuras atskanēja kļiedziens, atradu viņus, atrāvu Gumzānu rokas no Veras vidūča un ar spēcīgu cirtieni vaigā, pašu notriecu zemē.

— Paldies, ka izglābi mani, — Vera pieklāvās man pie sāna.

Lēnām mēs atgriezāmieš pulkā.

Klibodams mums nopakaļ, pārnāca arī Gumzāns un stāstīja citiem, ka izmežģījis kāju.

Lai. Mēs neapstrīdējām viņa melus.

Rotaļas pārtraucām. Un pārtrūka arī visa jautrība, ugunskurs taisījās izdzist, debesis apmācās, tā kā tuvojās negaiss.

Gumzāns sēdēja pie mucas, dzēra un kā glumjas čūskas uz visām pusēm laida savu glūnošo skatu.

— Man viņa bail, — Vera sniedzās pie manis.

— Tiešām, man bail no viņa! -- drebēdama viņa atkārtoja.

-- Es tak esmu pie tevis, — mierināju.

— Drizāk pasaule sabruks, saule nokritīs no debesīm, nekā tev kas notiks.

Mēģināju būt jautrs un bezbēdīgs, bet arī man sirds sāka arvien vairāk sažņaugties savādā nemierā.

— Paiesim kaut kur malā, — es teicu Verai. — Nevaru arī es paciest, ka Gumzāns tur sēd un lūr uz mums.

Viņa piekrita.

Mēs atstājām ļaužu pulku, aizgājām tālu un apsēdamies upes krastā zem kupla melno alkšņu pudura.

Apskāvis Veras plecus, jo viņa drebēja no uztraukuma, nakts vēsuma un — varbūt — arī ļaunām nojautām, es viņai stāstīju par dzīvi, par mūsu kopējo dzīvi, kā mēs to iekārtosim, kad būsime salaulājušies.

— Istabai celšime klāt jaunu galu, lielie, gaišiem logiem, un plašu, lai tur būtu vieta, kur ieskrieties dancī, kad mēs dzersime sava pirmā dēla kristības...

Miļi Vera pieglauda galvu pie mana pleca.

Es turpināju:

— Kūts jau ir veca, to jauksime nost un mūrēsim no akmeņiem. Rokas man ir stipras, spēka pietiks tos skaldīt un plēst. Un kad būšime paguris, tu uzsmaidīsi, noglāstīsi, un es atkal varēšime celties un iet darba solī...

Vēl milīgāk Vera pieglaudās man, viņas karstā elpa jau karsēja manus vaigus, es jau gribēju noliekties pār viņas lūpām, te — pacēlu acis pret vakariem un pirmo reizi savā mūžā sagrēkoju pret jaunu, skaistu un mīlas alkstošu sievieti.

Nenoliecos līdz galam un nepieskāros viņas lūpām.

Es vēl vairāk it kā atrāvos no viņas, pastiepu kaklu uz augšu un teicu, nemiera un ļaunu aizdomu pilns:

— Mēness no vakaru puses nekad nav lēcis:

— Ai, Izidor! — Vera pārtrauca mani. — Mēness lēc no visām pusēm, no kuras tik vien tam ienāk prātā...

Runādama viņa bija sameklējusi manas lūpas, tagad tās salējās skūpstā, mēs aizmirsām visu, kas ap mums.

Pagurām.

Bet kad es pacēlu atkal acis pret tumšajām debesīm, man vajadzēja vēl un vēl domāt par to, ka mēness no vakaru puses nekad nav lēcis.

— Savādi, — es teicu balsī. — Diezin, no kā tur tāda kur blāzma. Ka tikai nebūtu izcēlies kur ugunsgrēks.

Nu arī Vera atrāva galvu no manām krūtīm un, kā lapseņu dzelta, pietrūkās kājās.

— Ugunsgrēks, Izidor, ugunsgrēks! --

viņa iekliedzās un metās skriet uz pieguļnieku ugunskura pusi.

Cēlos un sekoju arī es.

Kad piesteidzos, pieguļnieki jau bija satraukti līdz pēdējam un mētājās uz visām pusēm, nevarēdami izšķirties, vai meklēt zirgus, vai skriet tāpat uz ciemu. Sievas vaimanāja un laužija rokas. Kāds kļiedza tumsā kā ārpātīgs:

— Deg! Kalnu Ignata sēta deg!...

Tik tikko nesaļimu pie zemes.

Kalnu Ignata sēta! Kungs Dievs! Un taisni kāzu priekšvakarā, kuras man pēc divām nedēļām vajadzēja svinēt ar Kalnu Veru!

— Nē, nē, tas nevar būt!

Tad es dzirdēju, ka troksni un jucekli pārkliedza kāda griezīga balss:

— Kalvju Izidora darbs!

Pazinu: — saucējs bija Gumzānu Tadeušs.

Sapratu: — atriebās.

Ārkārtīgā niknumā un dusmās manī radās neapjausts spēks, es skrēju, apnācu visus ceļā un metos pie liesmu pārņemtam ēkām, lai glābtu, kas glābjams...

4.

Kalvju Izidors apklusā.

Ugunskurs taisijās izdzist, plēnēja ogles, kā baltu vates pārklāju segtas.

— Piesviediet zarus! — Izidors pameata acis jaunekljos, it kā norādams tos.

Tie cēlās, atvilka žagarus no kaudzes un atkūra ugunskuru.

— Negribējām izlaist nevienu vārdu nedzirdētu, — viņi taisnojās. — Jā, nu kā tad... kā tad viss beidzās?...

— Beidzās, — nopūtās Izidors, — kā jau beidzās.

Kalnu Ignata sēta nodega. Sadega viss līdz pēdējai pagalei. Izglābām tikai dažas nenozīmīgas lietas: akmeņu vedamos ratus, kas nebija iebraukti šķūnī, ecēšu, kas bija pieslieta pie zedeņa, akas spaini, kas karājās svērts galā...

— Un vainīgs? Kas bija vainīgs, Izidor?

— Vainīgs biju... es, — atkal nopūdamies, atsāka Izidors. — Mani apcietināja un aizveda uz pagastu. Ieslēdza pie ūdens un maizes...

— Bet tu tak... nebiji vainīgs! — pieguļnieki sāka uztraukties.

— Vēlāk — jā. Izmeklēja. Atzinās Gumzāns. Bija nopircis kādu krievu, tas pielicis uguni. Cerējis viņš, ka, palikusi nabaga, Vera vairs negribēšot iet pie manis, vai arī es pats tad atmetīšoties no viņas.

Bet nepiepildījās viņa prāts.

Kā stāvēdami, mēs gājām pie altara un sākām jaunu dzīvi.

Gumzāns ciemā vairs neatgriezās. Izlaists no cietuma, kur viņš izcieta gadiem ilgo sodu, pārdeva savu zemi un aizklīda pasaulē. Pat zīmes no viņa vairs nepalika ciemā.

Jā, tā tas bija.

Kalvju Izidors bija beidzis savu stāstu.

Pēc laba klusuma brīža kāds iejautājās:

— Tu, Izidor, to stāstīji no savas dzīves?

— Ne jau tad izdomāju! — sapīka Izidor. — Mūra kūts, kas man ir, ir celta Kalnu Ignata nodegušās sētas vietā un tanī pat vasarā. Gads vēl akmeņos iecirsts. Ja neticiet, aizejiet un apskatieties.

Tiesa, mūra kūts Izidoram bija, viņa sieva bija Vera, viss saskanēja.

— Bet Gumzāna mājas? Kas notika ar tām?

— Daloties gabalos un izejot viensētās, noslaucijām viņa špores no zemes. Mājas noplēsām un sadedzinājām malkā.

— Jā, tā man iznāca ar to ugunsgrēku! Daudz ciešanu un pārdzīvojumu. Pats sakūru ar savas asins jauneklīgo straujumu. Bet — esmu daudzreiz to pārdomājis — nebūtu tas noticis, varbūt nebūtu tik laimīga bijusi arī mana dzīve. Ne no kā sākām ar Veru. Ko padarijām, tas bija mūsu roku darbs, mūsu mīlestības apgarots. Pēc diviem gadiem iesvētījām istabu un dzērām arī dēla kristības. Tagad jau tam savi bērni...

Pakuriet, pakuriet, zēni, uguni, citādi izdzīsīs atkal! — Izidor uzsauca jauniešiem, tie trūkās kājās un trokšņodami devās pēc žagariem.

Pēc brīža liesmas atkal jau šāvās pret nakts tumšajām debesīm, un tās bija gluži tādas pat liesmas, kā tās, kas kādreiz bija likušas mēnesim uzlēkt vakaru pusē.

Lääne poolt kuu veel kunagi ei ole tõusnud

Albert Sprudži jutustus.

Kuivad oksad hakkasid pragisedes põlema. Järgmisel silmapilgul lendasid juba taeva poole leegid, millede valguses võis näha vaskpruune nägusid.

Õitselised, istudes õitsitule ümber nagu sööjad kausi ümber, vaatasid, kuidas Kalvi Isidor süütas tuld.

Tema oli vana süütaja. Tulitiku leek tema laiades peopesades oli julgem kui lambis. Mingisugune tuul ei suutnud teda ärapuhuda.

Kuid tänane õhtu oli ju vaikne. Taevatähed vaatasid vaikselt alla. Isegi haavalehed, mis on puhkenud ainult igaveseks värisemiseks, olid väsinud. Võibolla sellepärast olid Isidori peopesad täna mitte seal, kus harilikult, ning samuti harilikul kohal ei olnud tema palitki, mis jumal teab, mispärast oli maha kükitades lahti löödud nagu hauduva kana tiivad.

— Täna õhtul isegi sülelaps oskaks süütada tuld, — keegi ütles rahva seast.

Püsti tõustes Isidor heitis ainult pilgu ümberringi. Ei ütelnud midagi. Vaikselt toppis piibu täis. Kükitas jälle maha, ja võtnud sõrmede vahele sõe, ruttamata viskas selle piibusse nagu suhkru tera klaasi.

Kuidas maitses selline õitsitule suits!

— Ei sellist tuld ole ma süütanud! Tulikahju! — sülitades hammaste vahelt ütles ta heljem. Hääles kostus pilget, poisikesed kokkutulnud, hakkavad tema üle veel irvitama!

Tõesti, hakkas piinlik noortel, kes istusid tule ümber.

Leegid kasvasid suuremaiks. Oksad rägisesid, just nagu keegi neid kogu aeg murraks katki.

Pannud piipudele tule otsa ja põgenes kuumuse eest, õitselised tõmbusid kõrvale ja lasksid end pikali tekkidele, mis olid kaasa võetud enda katmiseks.

Vaikisid.

Oli kuulda, et vahel puristasid hobused, kes samas lähedal sõid rohtu.

Oli nõnda, nagu istujate keskele oleks keegi visanud lõhkeva granaadi. Niipea

kui üks teeb suu lahti või liigutab end, — lõhkeb!

Viimati!

Kõik hakkasid hingama kergemalt. Keegi oli võtnud kõik oma julguse kokku ja palunud Isidori jutustada midagi omast kirjust eluloost. Võibolla sellest samast tulikahjust.

— Jaa, jaa, jutusta, Isidor!

Kõigil nagu läks süda kergemaks, nagu oleksid nad lõhkeva hirmutise visanud kaugele enestelt.

Oma kirjust eluloost? — Isidorile meeldisid need sõnad ja ta tundis end austatuna. Eneses rõõmu tundes ta korras neid sõnu veel kord. — Minu kirjust eluloost? O, pikalt võiksin ma jutustada, mida olen üleelanud! Mis on praegusest elust, sellest elust, mille ka teie kõnnite oma kitsas ringis? Mitte midagi! Kui saate vanaks, siis ei ole teil isegi mälestusi, seda ainukest tuld, mis sooiendab kangeid konte. . . Ning millest küll saaks mälestusi, kuna praeguseid päevi ju võib tõmmata kui kinnast kindasse. Nii sarnased on nad üksteisele. . . Kuid nüüd sellest tulikahjust. . .

Tema heitis pikali, mähkis teki kokku ja pani pea alla.

Ah siis tahate midagi kuulda? — küsis ta veel kord.

Tahame, tahame, Isidor! Jutusta. Sj-na ju suudad liigutada südameid nõnda, et pisarad tungivad silmi.

Ah siis oskan küll!

— Oskad, miks mitte. Viimast korda, kui sa jutustasid Agnese õnnetust armastusest, kaastundest ei suutnud meie kogu öö magada. Veel praegu tunneb süda valu, kui mõtleme järele, et tema, vaese-kene, pidi surma otsima. . .

— Noh, hea küll. Jutustan.

Ja Isidor kõhatas ning algas.

2.

Elasin siis veel poisimehena.

Olin siis kahekümme aastane, ülemist huult katsid tumedad pehmed vurrukesed. Kasvust pikk, tantsijana painduv,

nõnda sammusin püstipäi elust läbi. Kõikjal avanesid mulle ukсед, oli kaetud laud, ning polnud sellist ema, kes ei oleks soovunud mind oma väimeheks.

Külas oli palju ilusaid tüdrukuid, ning üleliigne oleks mul tunnistada, et sama palju oli mul ämmasid. Igaüks neist palus mind külla ning oli õnnelik, kui ilmusin nende juurde oma lõõtsaga õlal ja võtsin laua taha istet.

— Pillimeest on vaja. Kuidas siis pidu pillimeheta — ütlesid nemad, nagu vabandades minu juuresolekut, kuid mina ju sain sellest aru, mispärast ma olin palutud ning mis peitus nende sõnade taga.

Nagu igalpool, paljude ilusate asjade keskel on ikka üks kõigeilusaim. Nõnda oli ka küla tüdrukutega.

Veera, Mäe Ignati ainuke tütar õitses nagu roos moonide keskel.

Tema isa Mäe Ignat oli rikkaim pere-mees, külapoisid ronisid kas või seina mööda üles, et aga meeldida Veerale.

Mina võtsin elus kõike kerge käega, sellepärast ka Mäe Veera iludus ei kiirustanud mind.

Küllap jõuan, otsustasin. — Tuleb aeg, küll võidan tema südame. Kuhu ta siis ikka põgeneb?

Nõnda käisin ma oma teed ja lasin paista, et ei näekski tema palgete punastamist, kui ma temale vaatasin või astusin lähemale.

Möödus sügis sügise järele, tali talve järele ning kõik, kes kosja tulid Mäe Ignati õue, sõitsid minema noruspäi.

— Veera ütles ära! — tundsin rõõmu iseeneses ja venitasin oma tundeid tema vastu.

Andis jälle üks talv teed kevadele, kes kaasa tõi ilusaid ja päiksepaistelisi päevi. Õitsesid sirelid ja toomingad, hõiskas kogu loodus ja mina ühes temaga:

— Elu on ilus!

Siis ühel päeval, mil maikuu õitses kogu oma iluduses ja lillede rikkuses, vajusid mured minu peale mäena.

Näis, et oleks kustunud päike, närtsisid ja pudenesid õied. Elu muutus järsku väljakannatamatuks, päevad venisid hallilt, hapnes toit ja põgenes uni.

Veera on otsustanud! Veera läheb mehele! Gumsani Tadeusele! — ma surusin pea kätesse ja nutsin nagu laps.

Ainult kolmandal päeval sain jälle tagasi oma jõu ja võisin rahulikumalt mõelda sellele, mis on sündinud.

Gumsani Tadeus oli küll rikas, teine külas Mäe Ignati järel, kuid tema oli juba vana, üle kolmekümne, kitsi ja kade, sellepärast külas teda ei sallitud. Rahvas tegi tema kohal suure ringi, kui kohtasid teda teel, et ainult mitte näha tema inetut pilku, millega ta viskas nagu puu tükke jalgu vahele.

— Pahad silmad, — räägiti külas. — Hoidku Jumal, kui ta vaatab inimest või looma.

Tõsi, Tadeusi silmadega ei olnud kõik korras. Mõned talved tagasi Piterani Joosep oli rakendanud oma noore hobuse ja tahtnud sõitma hakata. Olles vaevalt istunud saani, ilmunud keskteele Gumsani Tadeus, ning järgmisel pilgul hüpanud hobune kõrvale, kukkunud ja murdnud jalaluu. Sellest ajast külas teati selgelt, et temal on paha silm. Inimesed kartes, et ka nende loomadega ei sünniks sarnane lugu, kõitnud lakka punaseid hilpe.

— Nõnda sa siis, Isidor, tahad järele anda Gumsani Tadeusile? — küsisin iseeneselt ja samal silma pilgul tundsin, et kõik minus oli selle vastu:

— Mitte kunagi!

Vilistades ja tehes rõõmsa näo ette läksin üle karjatee ja ütlesin Mäe Veerale nõnda, nagu see oleks mulle ükskõikne asi, et:

— Kuulsin, sa minevat mehele?

— Lähen! — Veera viskas pea tagasi ja surus huuled kokku.

— Nii. Oli ju päev juba lõunas.

— Mida sa sellega tahtsid ütelda?

— Seda, et sa võisid küll veel mõne aasta oodata.

— Kui kaua ma siis veel ikka ootan?

— Seni, kui leiaks mõne parema.

Olin tabanud õige koha. Vera pea vajus rinnale, silmis olid pisarad.

Hetke vaikusime mõlemad.

— Ega mina ei ütle, et Gumsan on halb inimene, — mul oli Veerast kahju, — ainult...

Ära räägi! — ta hüüdis ja põgenes tupp.

Rõõmsa meelega läksin tagasi, kuna teadsin, et Veera süda ei kuulunud Gumsani Tadeusile.

Teisel päeval otsisin teda jälle üles, tehes niisuguse näo, nagu oleksin teda juhuslikult kohanud karjateel ja kergitasin kübarat.

— Tere!

— Tere! Tere!

— Vabanda, et peatan sind, kuid tahan sinuga mõne sõna kõnelda.

— Mis sinul siis praegu minuga kõnelda?

— Väga palju Veera!

— Mina ju lähen mehele.

— Ära sa mulle seda räägi Veera! Ma näen su südant kui peopesal, ning ta ütleb mulle, et see ei sünni kunagi.

Veera vaikis jälle, langetas pea, silmis olid pisarad.

Siis läksin mina tema juurde, võtsin tema käed ja tõstsin need huulte juurde.

— Ma oleksin õnnelik, kui need käed kiigutaksid minu poega.

Üllatatud vaatas ta minule otsa suurte silmadega, mis olid täis pisaraid.

— Mis sa siin räägid, Isidor?

— Ütlen sulle ainult seda, mida käseb süda.

— Kas sa tahad mind?

— Tahan, Veera.

— Mispärast sa ei ütelnud seda varem?

— Ei suutnud, Veera.

— Ja praegu?

— Praegu ma pean seda tegema, et ei puruneks sinu ja minu õnn.

— Kui paha sa oléd! — Siis langes Veera minule kaela, kallistades mind kuumade kätega. — Kuidas sa mind piinasid nende aastate jooksul!

— Vabanda, Veera! Kergete päevadega tasun sulle kõik...

Uskudes kattis ta minu huuli omadega.

3.

Ja siis jälle näis minul elu ilusamana, palju ilusamana kui varem, kuna praegu tiivustas mind ka võidurõõm.

Gumsani Tadeusi ma olin hävitanud igaveseks ajaks, külas sellest ainult kõneldi, et Veera temale äraütelnud ning et mina olevat teda Gumsani käte vahelt välja kiskunud.

Gumsan ise siis hapnes nagu pütt, täis halba jooki, tema pilk sai veel pahamaks, kuid mina läksin talle vastu avatud südamega:

— Võitleme!

Ning võitlus algas, etteaimamata.

Õitsiöö! kui esimest korda olime houbustega jõeäärseil niitudel, olime lõbusad ja hooletud. Olime toonud ühist õlut ja tüdrukud tõid juustu ja leiba.

Sõime, laulsime, mängisime. Ma mängisin pilli, noored tantsisid nii et maa mürises.

Kui olime juba küllalt kuumade peadega, tahtsime püüda tuld. Paaride kaupa seisime reas, ning üks rea otsas, see pidi püüdma ja lahutama viimast paari.

Juhtus nõnda, et püüdja kord oli Gumsanil, kuid mina Veeraga pidin jooksma, põgenema temalt ja viimati jälle hoidma Veera kätt.

— Üks, kaks, kolm! Viimane paar välja! — hüüdis Gumsan.

— Jookse, Veera! — ma pigistasin tema kätt.

— Ma jooksen, Isidor!

Ja meie hakkasime jooksma.

Niit, mättad ja põõsad. Oksad lõid vastu näo, jalad jäid rohusse kinni — meie jooksime nii, nagu põgenedes surmast.

Korraga nägin, et Gumsan ei püüa mind, et jooksen asjata.

Jäin seisma ja tõmmasin hinge, kuulatahes, kus võiks olla Veera, kuna ma pidin jooksma talle vastu, leida ja kaitsta Gumsani eest.

— Isidor! — kuulsin hüüet kuskil kaugel niidul.

— Isi..!

Sain aru.

Gumsan oli Veera kättesaanud, ja Jumal teab, mida ta temale praegu tegi, et sõna jäi pooleli...

Nagu hullumeelne jooksin pimeduses sinna poole, kust kuulsin hüüdmist, leidsin neid, tõmmasin Gumsani käed Veeralt ja tugeva löögiga vastu põske lõin teise maha.

— Tänan, et päästsid mind, — Veera vajus minu kätele.

Tasakesi tulime tagasi teiste sekka.

Longates meile järele tuli ka Gumsan ja jutustas teistele, et tema jalg olevat haavatud.

Olgu. Meie ei vaielnud vastu tema vaatamisele.

Mäng katkes. Katkes ka rõõm ja lõbu. Tuli hakkas kustuma, taevas läks tumedaks, nagu läheneks pikne.

Gumsan istus püti juures, jõi ja saatis igale poole oma pilke kui kihvtiseid usse.

— Ma kardan teda, — Veera ütles minule.

— Ma tõesti kardan teda! värisedes kordas tema.

— Mina ju olen sinu juures, — rahuldasin teda.

— Ennem maailm hukkub, päike kukub taevast maha, kui sulle midagi halba juhtub.

Katsusin olla rõõmus ja hooletu, kuid ka minul hakkas süda ikka rohkem tundma imelikku rahutust.

— Läheme kuhugile kõrvale, — ma ütlesin Veerale. — Mina ka ei suuda väljakannatada, et Gumsan sääb istub ja lurab meid.

Tema oli nõus.

Meie jätsime teised, läksime kaugele ja istusime jõe kaldale paksu mustaleppa alla.

Hoides Veerat õlgade ümbert kinni, kuna tema värises ärritusest, öö jahedusest ning — võibolla — ka pahast aimadusest, ma jutustasin temale meie tulevases elust, meie ühisest elust, kuidas meie selle sisse säeme, kui oleme laulatud.

— Tagakambrile ehitame juurde uue otsa suurte, valgete akandega ja laia, et oleks ruumi tantsimiseks, kui pühitseme oma esimese poja ristsed...

Armsalt langes Veera pea minu õlale. Ma jatkasin:

Laut on juba vana, selle lõhume maha ja müürime kividest. Käed on mul tugevad, on küllalt jõudu raiuda ja lõhkuda kive. Ning kui ma olen väsinud, sina naeratad, silitad, ning mina jälle võin tõusta ja minna tööle...

Veera tuli minule veel ligemale, tema kuum hingeõhk põletas juba minu põski, mina tahtsin juba otsida tema huuli, siis tõstsin silmad lääne poole, ning esimest korda oma elus patustasin noore, kauni ja armastust igatseva naise vastu.

Mina ei kummardunud täielikult ja ei puutunud tema huuli.

Ma tõmbusin temalt tagasi, tõstsin pea ülespoole ja ütlesin, rahutult ja paha aimates.

— Lääne poolt kuu veel kunagi ei ole tõusnud...

— Ai, Isidor! — Veera katkestas minu kõnet.

— Kuu tõuseb igalt poolt, kust temal ainult tuleb meelde...

Kõneledes oli ta leidnud minu huuli, nüüd nad sulasid kokku suudlusse, meie unustasime kõik, mis oli meie ümber.

Väsisime.

Kui ma aga jälle tõstsin silmad tumeda taeva poole, ma pidin veel ikka ja ikka mõtlema sellest, et kuu ei ole veel kunagi lääne poolt tõusnud.

— Imelik, — ma ütlesin häälega. — Jumal teab, millest sääb on selline valgus. Kui ainult see ei oleks tulikahju.

Nüüd tõmbas Veeragi pea minu rinnalt üles, ning hüppas jalule.

— Tulikahju, Isidor, tulikahju! — tema karjus ja hakkas jooksmata õitsitule poole.

Tõusin ja läksin minagi.

Kui jõudsin sinna, õitselised olid ärritatud viimaseks ja jooksid igaüks omale poole, teadmata, kas otsida hobuseid või jooksta samuti külla. Naised nutsid ja murdsid käsi. Keegi karjus pimeduses nagu hullumeelne:

— Põleb! Mäe Ignati talu põleb!..

Peaaegu kukkusin maha.

Mäe Ignati talu! Issand, Jumal! Ja just minu pulma eelõhtul, mida ma paari nädala pärast pidin pühitsema Mäe Vee-
raga!

— Ei, ei, see on võimatu!

Siis ma kuulsin, et lärmi läbistas üks kare hääl:

— Kalvi Isidori töö!

Tundsin: — hõikaja oli Gumsani Ta-
deus.

Sain aru: — maksis kätte.

Suures meelepahas tõusis minus mää-
ratu jõud, ma jooksin, sain kõige enne
sinna ja püüdsin leekidest päästa, mis
veel päästa oli...

4.

Kalvi Isidor jäi vait.

Tuli hakkas kustuma, söed olid nagu
valge vatiga kaetud.

— Visake oksu juure! — Isidor ütles
noortele nagu riieldes nendega.

Nad tõusid, tõid oksu ja viskasid neid
tulle.

— Meie ei tahtnud jätta ühtki sõna
kuulmata, — nad ütlesid. — Ja kuidas
siis... kuidas siis kõik lõppes?..

— Lõppes, — ohkas Isidor, — noh,
nagu ikka lõppes.

Mäe Ignati talu põles maha. Põles
maha kõik viimse puu haluni. Päästisime
ainult mõningaid tähtsuseta asju: kive
viimise vankrit, mis oli küünist väljas-
pool, äke, mis seisis aia juures, kaevu
pangi, mis rippus vardal...

— Ja süüdlane? Kes oli süüdlane,
Isidor?

— Süüdlane olin... mina, — jälle
ohates ütles Isidor. — Mind võeti kinni
ja viidi vallamajja. Lukustati vee ja lei-
va peale...

— Kuid sina ju... ei olnud süüdi! —
õitselised ärritusid.

— Hiljem jaa. Toimetati juurdlust.
Gumsan tunnistas üles, et oli üles ost-
nud ühe venelase, kes pannud tule külge.
Lootnud, et Veera, vaeseks jäädes, ei ta-

ha enam minu juure tulla, või mina ise
jätan ta maha.

Kuid tema lootused ei läinud täide.

Nagu olime, läksime altari ette ja al-
gasime uut elu.

Gumsan ei tulnud külla enam tagasi.
Pääsenud vanglast, kus ta veetis mitu
aastat, müüs oma maa ja läks kuskile
maailma. Jälgegi temast külla ei jäänud.

Jah, nõnda see oli.

Kalvi Isidor oli oma jutustuse lõpetan-
ud.

Pikema vaikuse järel keegi küsis:

— Sa, Isidor, jutustasid seda omast
elust?

— Ega ma välja ei mõelnud! pahan-
das Isidor. — Kivist laut, mis mul on, on
ehitatud Mäe Ignati mahapõlenud talu
asemele samal suvel. Kividesse on aasta-
gi raiutud. Kui ei usu, minge vaadake.

Tõsi, kivist laut Isidoril oli, tema nai-
ne oli Veera, kõik läks ühte.

— Kuid Gumsani talu? Mis sündis
sellega?

— Maa jagamisel üksikutesse talu-
desse, tegime tema talu maatasa. Hoo-
ned lõhkusime maha ja põletasime küt-
tepuudeks.

— Jah, nõnda mul oli selle tulikah-
juga. Palju kannatusi ja üleelamusi. Ise
oma vere noorusliku tulega süütasin sel-
le põlema. Kuid — olen seda mitu korda
mõelnud — kui see poleks nii sündinud,
võibolla minu elu Veeraga ei oleks nii
õnnelik. Algasime kõik uuesti. Mida
tegime, see oli meie käte töö, meie ar-
mastuse säras. Kahe aasta pärast õnnis-
tasime meie maja ja ristisime ka esimese
poja. Praegu temal endal on juba lap-
sed...

— Süütage, süütage, poisid, tuld,
muidu kustub jälle ära! — Isidor hõikas
noortele, nad tõusid püsti ja lärmitsedes
läksid okste järele.

Hetke pärast lendasid jälle leegid tu-
meda taeva poole, ning nad olid samasu-
gused leegid, kui need, mis kord olid
sündinud kuud tõusma lääne pool.

Karalis un zemnieks

Pēc vecu ļaužu nostāsta.

Mūsu zemi postīja karš. Bruņoti pulki gāja krustām šķērsām, rībināja bungas, plandīja karogus, bet zemnieki saliektām mugurām deva viņiem maizi, vai brauca šķūtīs, kad kāds karavīrs saslima un nepēja nest savu somu.

Ai, jā, tad nereti ļaudis apgrauza kokiem mizas! Bet pat tādos trakos laikos, lai nu kāds tik saka, ka nav laimes. Te pat Pēterim, Liekņu saimniekam. Lai gan viņš, piemēram, dzīvo gandrīz ceļa malā, kas ved uz ziemeļiem, un pa kuru tagad tādā bargā laikā, kad spragst kartecas, staigātāju spozos mundieros netrūkst; viņš tev dzīvoja itin pārticis. Svētkos jau bez cūkas šņukuriša nebija. Tā ļaudis apkārt nē melsa, viņš vai nu stāvēt ar kādu neminamo sakaros, vai arīdzan atpērkoties. Atpirkties? Itkā dālderī mētātos grāvjos un lidumos! Viņš, Pēteris labāk zināja, ka tikai darbs viņam deva svētkos šņukurīti. Citi nolaida rokas: visu atņem, viņi teica, nav vērts ko darīt. Bet Pēteris strādāja.

Lai nu kā dzīvoja Liekņos, tas tiesa, trūkumu jau nu pats un tā gājēji necieta, bet katrs, kas labāk pazīst cilvēkus, redzēja, ka īstena laime saimnieka sejā nav. Tas gan bija droši tamdēļ, ka jau trešo gadu kopš Lība ir Pētera mīlotā sieva, bet pagasta vecene nav aicināta un pirtīņa nav kurināta nedēļas vidū. Arī pašas debesis, ja viņas ber riekšavu apcirknī, prasa sev ko pretim. Ko līdzēja, ja meitas lika lādēs zālītes, lai smaržotu viņu audekli, ko līdz, ja kvēpināja istabas un izkaisīja kalmēm! Ko līdz, ja abi ir veseli un spēcīgi — vīrs un sieva. Ko tas līdz, ja pašam saimniekam acīs nav prieka, bet baismas. Varbūt viņš klusībā vēlējās grauzt koka mizas? Vecās sievas sacīja, ka Lība vēl esot neuzslēgta.

Starp tiem karavīriem, kas žvadinādami ieročus gāja uz austrumiem un ziemeļiem, bija daudzi latviešu vīri, viņi kalpoja ķēniņa pulkos un meitas tos gaidīt gaidīja, lai tādi iegrieztos viņu mājās pa nakti pārgulēt. Pēc sērgām, pēc tā, kad

tūkstoši staltu vīru aizgājuši un nav atgriezušies, vai brīnums, ja meitas vairs nav tik bailīgas; viņas nespiedz, ja kāda roka piešaujas tvirtajai kruuj. Viņa klusi iesmejas. Arī svešie bija gaiši un taisniem deguniem, pašu rāses cilvēki. Jā, jā, pilnīgi ta ir: debesis ņem, bet arī dod.

Ar laimi nemaz tik viegli nav.

Ir pats vasaras vidus. Smaržo siena zāles un dūc kameņes.

Sestdienas vakars. Meitas nopeldējušās un sasarkušās mazgā kumelītem matus, sasprauzas brunčus līdz ceļiem un zibina lieus, tā kā zviedru virsniekiem norēbst acis skatoties. Jo nu Lieknēs pa visiem laikiem nometušies karotāji, nevis kādi vienkārši garamgājēji, un dzīvo tie jau nedēļas divas. Viens no viņiem itin labi lauz latviešu valodu un karina meitas. Pats saimnieks vēl aprauga savu sētu. Lība nogājusi pārkaimīšos. Viena no govīm īd un neņem barību pretim. Lība paraudzīs zāju.

Tādā savvaļā viņi visi te ir, kad pakavu dimdoņa un taures pūtieni atskan olnīcā. Pagalmā ieauļo vīrs zibošām acīm un viņam pakaļ eskorte. Bālām sejām mājās mitosie virsnieki izstiepjas taisni un dod godu atjājējam. Meitas steidz nolaist brunčus, bet viņas nespēj bēgt, tik varens ir skats. — Ak, tu Jēziņ, murmina Made pie sevis, te jau aklas acis var dabūt.

Atsteidzas Pēteris, brašs un uzvedīgs. Lepnais jātnieks kaut ko nosaka, un kornets no viņa pavadoņiem latviešu valodā paskaidro, ka šaīš mājās naktsmīteklī lūdzot kāds augstāks zviedru virsnieks. Vai gan lai piemin, ka Pēteris var pazemīgi atbildēt tikai ar vienu. Viņš liek meitām kurt uguni, vēl pārberzt pašu kambari un klāt platu dūņu gultu jauniem linu palagiem un kvēpināt skostēm. Viņš pats apskata, vai segas ir labi izklātas.

Ceļā noguris augstais virsnieks iebauda drusku no kviešu karašas, medus un sviesta, tikai pavirši ieskatās ruļļos, ko izklājuši uz galda viņa pavadoņi un dodas

pie miera. Viņš ir ātrs un izšķirīgs kustībās, viņš ir kas lielāks.

Daži atjājušie virsnieki meklē pēc dūdinieka, vai neesot kāds tuvumā, būtu ko danci izgriezt ar skaistajām meitām, bet citi atkal norāj, ka vecais nepaliek dusmīgs. Un tā viņi noliek sardzi un dodas gulēt.

Bet meitas ir apstājušas Pēteri un prasa, kas gan tas garais varot tāds būt? Jā, kā lai Pēteris to zina. — Visu laiku par maizes tēti vien sauc, tad jau pats maizes tēte būs. — Pēteris nokrata galvu. Bet Lība vēl nav nākusi? Nē, nav.

— Es paiešu pašai pretim, saka Pēteris un mīkstus soļus likdams stingrām kājām lēni aiziet pa ganu ceļu. Viņam šovakar uznācis nemiers, viņš nevarēja pat uzreizi izšķirties: iet pa ganu ceļu, vai pa teku gar līnēm.

Viņam ir rūpes.

Bet nu gadas, ka Lība vēl ar kādu viešņu vadīdamās, aizgājusi līdz upītei nopeldēties un tagad nāk iesājis gar linu lauku, rokas pār galvu salikusī. Viņa dudiņa un iet droši priekškambarī.

— Tu, Māre, viņa prasa, sadzirdusi izsaucienu.

— Jā, saimniec! Meitas balss ir apspiesta.

— Vai pats jau aizgāja gulēt?

— Nezinu, viņš vēl te staigāja. — Vai meita slikt, ka viņai tāda savāda balss.

— Nu, nu, tikai nesaķer zaldātu. — Lība sajūt, ka ir noreibusi kalmju dvingā.

Lēni, lēni Lība atver pašu kambara durvis. Kamdēļ neviens viņai neuzsauc? neej! Biezajā krēslā viņa neredz tās divi acis kas viņā izbrīnā skatās. Viņa novelk brunčus un rūpīgi saliek pēc krokām.

— Pēter, vai tu ļoti mani gaidīji? Lība prasa.

Novilkusēs viņa apsēžas uz gultas malas un slauka kāju apakšas. Viņa raugas tumšajā galvas ēnā uz spilvena.

Gulētājs ko miegaini noņurd.

— Tu miega pūzni, — sieva kāru muti meklē otru, bet tas izvairās.

— Tu laikam noguris šodien? viņa žēlojas.

— Govij labumu atnesu. Palīdzēsi ielikt. Kas tev ir, ka tu neatbildi? Vai tev zviedri ko nodarijuši?

Gulētājs atkal noņurd.

— Tu gribi gulēt. Nu, gulēsim. Dzi, kā tie ņemas aiz sienas. Rītā tu saki.

Nakts ir tik smacīga. Vai lai dūņu gultā aizmigtu jauna sieva?

Vīrs blakus smagi elpo, bet Lība ir novērsusies, viņa ir noraidīta. Tad gulētājs liekas nolēmis slēgt mieru. Viņš noglāsta Lības plecu un viņa delna ir tik maiga, kāda tā vēl nekad nav bijusi.

— Mīļais, viņa čukst glaimīgi tumšajai galvai. Neredzama vara saņēmusi plaukstās viņas deniņus un tumši spiež.

Viņa atmeta galvu atpakaļ.

Viņa ieraudzīja ko svešu, bet tas jau vienalga.

Krēslo. Lība klusi noskūpsta lepno iemigušo galvu un kā zaglis ievilktiem pleciem atstāj kambari, priekšā divas galvas pagriezās uz sienas pusi.

Pēteris kūtsaugšā dūsmās norūc: — Kur tu blandies pa naktīm. — Viņš nav varējis aizmigt.

— Nedusmojies, Pēter!

Bet kad vīrs to liecas skūpstīt, viņa mazliet aizgriežas. — Na! Vai viņa mana vīra acīs izsalkumu?

Nav vēl sētas ļaudis kājās, kad arī svešie ciemiņi čalodami ceļāš brokastīs, sedlo zirgus un reizu reizumus pūš spožajā taurē. Viņi steidzas. Tas, kas runā latviski pa laikam iesauca tikai — Va, velns! Un tad meitām ir ko pasmieties, ja gadas tuvumā. Un skaties tik, viņi jau zirgos, viņi gaida savu virsnieku.

Svētdienas rīts skaidrs un kluss. Un silts, tik maigi silts. Tad iznāk pats lielākais no kambara un viņam acīs ir jūlija karstums. Viņš skatās atkārt.

Viņš atradis meklēto.

Ak, kas lai apraksta kādas sievas skaitstumu, ja tas ir pilnīgs, pilnīgs!

Mājas ļaudis ir sapulcēti.

Kornets iznāk priekšā.

— Viņa majestāte, Zviedrijas karalis, kas bija šonakt jūsu viesis, pateicas šim namam. Paldies tev saimniek, Pēter Liekni, laimīgajam latviešu zemniekam, kuram tik skaista sieva.

Šai brīdī Lība sagraļojas. Vai tas no paša karaļa acu zibeņiem?

Vīri, gari un stalti stāv viens otra priekšā. Lība nodreb raugoties abos: karalī un zemniekā. Vienam: acīs tērauds, abiem rokās dzelzs. Vienam vienkāršs mundiers, kas saplūst ar iedzelteno rīta gaismu, valdonīgs stāvs, otram pelēks vamzis, līdumos tikko noliekti pleci.

Karalis snedz Pēterim roku. Pats karalis! Ļaudis, skataties!

Un tad viņi ir prom, kā nejauša auka, kā cīruļputenis.

— Viņš neatstāja dāvanu... kādu atlīdzību...

Viņa bailēs trīcēja, kad pastiepās karaļa roka, vai tur nebūs gredzens, vai pat dālderī. Roka nesniedza neko. Bet tas, kas ir smalkāks par cilvēka prātu, tas sačija, ka ir kas palicis.

Smaržoja siena zāles. Dūca kamenes.

Ak Dievs, kas gan nākotnē apsēs šo druvu, kas gan vakaros skatīsies augstās priedes cekulā, kas tas gan būs? —

Leišu rakstnieki latviešu daīlliteratūrā

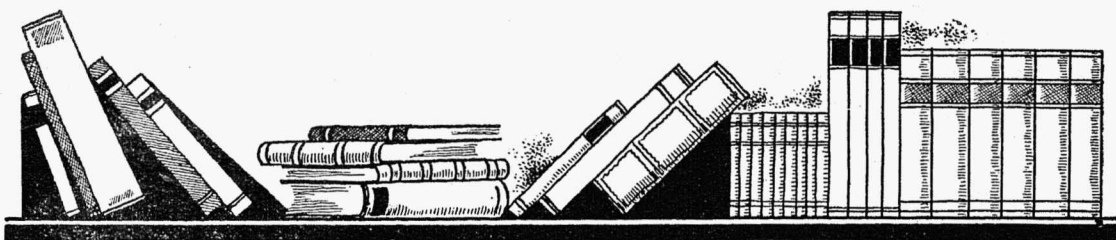
(Līdz 1939. gadam).*)

1. **Alantas, Vytautas.** Baltais auto. Tulkojis Em. Skujenieks. «Kurzemes Vārds», 1938. 39., 40.
2. **Alantas, Vytautas.** Masku ballē. Tulkojis Em. Skujenieks. «Zeltene», 1939. 3.
3. **Balys, Ddž.** Muzikanta daļa. Tulk. K. Duncis. 1933. g. «Dobeles Balss» 29; «Jaunā Tukuma Balss» 29; «Zemgales Balss» 168.
4. **Baltrušaitis, Juris.** Dzejas: Tulkojis K. Krūza. 1) Dziesma. «Jaunākās Ziņas», 1921. 127. 2) Elegija. «Jaunākās Ziņas», 1921. 76. 3) Iz «Zemes kapenes», «Latvijas Vēstnesis», 1921. 51., 52., 53., 75., 171. 4) La gaia sciēna. «Latvijas Kareivis», 1921. 54. 5) Lūgšana. «Jaunākās Ziņas», 1921. 64. 6) Meitenes sapni. «Latvijas Vēstnesis», 1921. 99. 7) Melnais ezers. «Latvijas Kareivis», 1921. 91. 8) Pārdoma. «Jaunākās Ziņas», 1921. 76. «Latvijas Vēstnesis», 171. 9) Sirds. «Latvijas Kareivis», 1921. 91. 10) Tuvošais. «Latvijas Kareivis», 1921. 91. 11) Vakara dziesma. «Latvijas Kareivis», 1921. 116.
5. **Baltrušaitis, J.** Ir plaīsa mūrī manam cietumam. Dzeja. Tulk. A. Sauliets. «Latviešu avīzes» — pielik. 1903. Nr. 73.
6. **Baltušis, Juozas.** «Cukurbietes». Stāsts. Tulk. Em. Skujenieks. «Domas» 1933. 1.
7. **Banaīča, Jāzeps.** «Romans». Stāsts. Tulk. Em. Prūsas. «Sieviešu Pasaule», 1935. 3., 4.
8. **Bijuns, Jānis.** Ubags. Stāsts. «Jaunības Tekas», 1921. 5./6.
9. **Bijunis, Jona.** Zaglis. Tulk. J. Sprogis. «Latvis», 1922. 394.
10. **Bijunas, Jonass.** Stāsti: Tulk. J. Sprogis. 1) Joņuks. «Zemgalietis», 1923. 165., 166. 2) Skumju stāsts. «Latvijas Vēstnesis» pielik., 1923. 43.—47. 3) Zvaigzne, «Zemgalietis», 1923. 167.
11. **Bijūnas, Jonas.** Pēdējās vakariņas. «Pas. Pasts» 1931. 32.
12. **Binkis, Kažis.** Dzejas K. Dziļlejas (Tifentala) atdzejojumā. «Domas», 1929. 1.
13. **Binkis, K.** Siena puķes. Dzejas. Tulk. E. Prūsas. «Latvija», 1925. Nr. 1093.
14. **Boruta, Kazys.** Lauku dumpis. Tulk. E. Skujenieks. «Trauksme», 1929. 5.
15. **Bradzonis, Bern.** Dzejas. Tulk. Helena Meikonis un E. Skujenieks, 1938. g. «Kurzemes Vārds», 38; «Sējējs», 2; «Ventspils Balss», 18; «Zeltene», 1; «Zemgales Balss», 37.
16. **Buividaite.** Noslēpums. Tulk. Em. Prūsas. «Zeltene», 1937. 7.
17. **Donalaitis, Kristjāns.** a) 1. Gada jaukums. 2) Gada grūtums. 3) Zemnieka dziesma. Tulk. Vatsons. «Jaunā un Vecā Latviešu Laika Grāmata», 1822. un 1823. g. b) Sudraba Edža tulkojumā «Mājas Viesa Mēnesraksts», 1902. g. 941.—943. l. p.
18. **Dovydenas, Lindas.** Brāļi Domeikas. Tulk. K. Duncis. (Grāmata). 1937. g. 210. l. p.
19. **Dowkont, Simanis.** Plašākas ziņas par viņu pasniedz Puriņu Klāvs (Nik. Puriņš). «Baltijas Vēstnesis», 1890. g. Nr. 214; sk. arī «Baltijas Vēstnesis», 1896. Nr. 26.
20. **Gira, Lindas.** Mēs — brāļi. Dzeja. Tulkojis Ad. Erss. «Jaunākās Ziņas», 1935. 40.
21. **Graičuns, Jons.** Zirgs. Atdz. E. Skujenieks. «Jaunākās Ziņas», 1938. 38.
22. **Grušas, Juozas.** Gabaliņš no lielas traģikomedijas. Tulk. Em. Prūsas. «Latvis», 1933. 3384.—3389.
23. **Grušas, Juozas.** Tēvs. Tulk. E. K. «Kurzemes Vārds», 1937. 51., 52.; «Ventspils Balss», 19; «Zemgales Balss», 1937. 41., 42.
24. **Gustaitis, M.** Finals kantātei «Brāļi». Atdz. J. Paļeckis. «Jaunākās Ziņas», 1937. 38.
25. **Inčura, Kazis.** Dzimtene. Dzeja. Tulk. E. Skujenieks. «Daugava», 1936. 5.
26. **Jačura, Kazis.** Dzimtene. Atdzej. E. Skujenieks. «Zeltene», 1938. 7.

*) Pēc Valsts bibliotēkas materiāliem.

27. **Jakštas, Adams.** Buršana. Dzeja. Tulk. Em. Prūsas. «Latvijas Vēstnesis», 1921. Nr. 263.
28. **Januschyte, Liune.** Izgudrotājs. Tulk. E. Skujenieks. «Jaun. Kurzeme», 1936. 17., 18.; «Kurzemes Vārds», 39.
29. **Jurgelionis, Kleopas.** Jūra un meita. Dzeja. Tulk. Em. Skujenieks. «Baltijas Vēstnesis», 1924. Nr. 27.
30. **Kapnys, S. Mājās.** Tulk. Kazis Dancis. «Zemgales Balss», 1935. 40.—44.
31. **Kapnys, Stasis.** Mājās. Tulkojis K. Dancis. «Magazine». 1936. 235.
32. **Kasparaitis, Pranas.** Puiša delna. Tulk. E. Skujenieks. «Socialdemokrats», 1931. 7., 8.
33. **Kassu-Aleksandrovičs, J.** Dzejas. Tulk. E. Skujenieks. «Daugava», 1936. 5.
34. **Kassu-Aleksandrovičs, Jons.** Mal du pays. Dzeja. Tulk. A. M. Apalups. «Tēvijas Sargs», 1938. 7.
35. **Kassu-Aleksandrovičs, Jons.** Pārsla. Atdz. E. Skujenieks. «Atpūta», 1938. 693.
36. **Keturakis, A.** Amerika pirtī. Komedija 3 cēl. Izrādīta Rīgas Latviešu teātrī 1898. g. Manuskrīpts teātra arhīvā. Recensijas no J. J. B. 1898. g. Nr. 43. un J. Kalniņa Baltijas Vēstnesī 1898. g. Nr. 235.
37. **Kiela, Kazys.** Cilpa. Tulk. E. Skujenieks. «Socialdemokrats», 1930. 6.
38. **Kiela, Kazy.** 1. Čūska. Tulk. E. Skujenieks. «Socialdemokrats», 1929. 275. 2. Vairs nešauj. Tulk. E. Skujenieks. «Socialdemokrats», 1929. 286.
39. **Kiela, Kazus.** Nāve zem jasmīnēm. Tulk. Em. Prūsas. «Latvis», 1931. 2972., 2973., 2976.
40. **Kirša, Faustas.** Dzejas. «Domas», 1929. 1.
41. **Kirša, Faustas.** Nemūna kārkļi. Tulk. E. Skujenieks. Dzeja. «Daugava», 1936. 5.
42. **(Korsanas, K.), Kostas Gelvainis.** Dzejas. E. Skujenieka atdzejojumā. «Jaunā Trauksme», 1930. 3.
43. **Kreve - Mickevičus.** 1) Uzvara, 2) Sinodriņā, 3) Siļķes. Tulk. E. Prūsas. «Daugava», 1929. 11.
44. **Krille, O.** Dzejas. Dzīļlejas (Tifentala) atdzejojumā. «Socialdemokrats», 1929. 76.
45. **Kudrika, Vincis.** 1) Labora. Atdzej. A. Francis. «Brīvā Zeme», 1935. 39. 2) Lietuvas valsts himna. «Zemgales Balss», 1933. 39.; 1935. 40. 3) Manējiem. Atdzej. A. Francis. «Rīts», 1935. 45.
46. **Kudrika, Vincis.** Nu tas ir liels. Atdzej. Alfons Francis. «Brīvā Zeme», 1934. 205.
47. **Lastauskas, M.** Viens mirklis. Tulk. M. Prūsas. «Latvis», 1932. 3131., 3132.
48. **Lazdiņa, Peleda.** Klaidonis. Tulk. J. Sproģis. (grāmata). 1924.
49. **Lietava sveicina.** Lietavju prozas antoloģija. Sakopojusi Em. Prūsas. (73 autoru darbi), 1935., 280 l. p.
50. **Maironis - Mačiklis.** Ardievu! Dzeja. Tulk. Em. Prūsas. «Jaunākās Ziņas», 1934. 147.
51. **(Mačulis, J.) Maironis.** Dzejas. Tulk. Helena Mežkonis. «Jaunais Zemgālis», 1932. 102.
52. **Maironis.** Dzejas. Atdz. A. Francis. «Brīvā Zeme», 1935. g. 39.; «Rīts», 47.; «Tēvijas Sargs», 7.
53. **Maironis.** Dzīve bez rūpēm... Tulk. Em. Prūsas. «Latvijas Vēstnesis», 1921. Nr. 263.
54. **Meironis.** Kur Sešupe tek. Dzeja. «Studentu Dzīve», 1938. 66.
55. **Maironis.** Mīlzu kapenes. Tulk. J. Sproģis. «Latvijas Vēstnesis», 1922. 249.
56. **Maironis.** Sena daiņa. Atdzej. A. Francis. «Brīvā Zeme», 1934. 205.; «Rīts», 1934. 14.
57. **Mačulis, Maironis.** Tautiska dziesma. Dzeja. Tulk. Em. Skujenieks. «Sējējs», 1936. 2.
58. **Maironis, J.** Vasaras naktis. Dzejas. Atdz. Arn. Apse. «Zemgales Balss»; 1933. 242.
59. **Manger, J.** Dzejas. Atdz. L. Zamaičs. «Jaunā Trauksme», 1930. 5.
60. **Marcinkevičs, J.** Pāvils piecēlies no miropiem. Tulk. E. Prūsas. «Latvis», 1932. 3104., 3105.
61. **Mašietas.** Stāsti. E. Birznieka-Upīša tulkojumā. 1. Bezdelīgas, Stāsts. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1924. 10.; 2. Burvīgais muzikants, «Mazās Jaunatnes Tekas», 1924. 9.; 3. Zidspalvis, «Mazās Jaunatnes Tekas», 1924. 8.; 4. Pelēkā vārna, «Mazās Jaunatnes Tekas», 1924. 8.; 5. Zilīte, «Mazās Jaunatnes Tekas», 1924. 7.; 6. Zoztēviņš garkaklis, «Mazās Jaunatnes Tekas», 1924. 11.
62. **(Mašiotas, P.) Mašotas.** Stāsti: 1C Cekulainis. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1925. 4.; 2. Junijs Siltnesis. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1925. 9.; 3. Lapbīris - Vējputenis. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1925. 10.; 4. Pavasaris-Spodris. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1925. 5.; 5. Pēteriša zīmējumi. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1925. 11.; 6. Ziemelis Salnesis. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1925. 2.
63. **Mašiotas, Pr.** Jūliņa saķītis. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1929. 5.
64. **Mašotas.** Ķīvišu ligzdas. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1934. 63.
65. **Mašiotas.** Lāunā vārna. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1935. 83.
66. **Mazalaite, Neli.** Jūrmalas sievietes. Tulk. Kazis Duncis. «Aizsargs», 1937. 4.
67. **Mykolaitis - Putnis, Vincs.** Atkritējs. Tulk. E. Skujenieks. «Daugava», 1935. 7.
68. **Mikolaitis - Putnis, V.** Pusnaktī. Dzeja. Tulk. Andina. «Rīts», 1936. 47.
69. **Miškinis, Antons.** Dziesma par Lietuvu. Atdz. Em. Skujenieks. «Jaunākās Ziņas», 1938. 38.
70. **Nevis, Solomeja.** Dzejas. Tulk. Em. Skujenieks. «Jaunākās Ziņas», 1936. 5.
71. **Nevis, Solomeja.** Dziesma dzīvei. Atdz. Em. Skujenieks. «Kurzemes Vārds», 1938. 39.; «Ventspils Balss», 18. «Zemgales Balss», 38.

72. **Nezināms autors.** Pārdevējs Kīrpla. «Kopdarbība», 1924. 32.
73. **Orintaite.** Izsapnots sapnis. Tulk. Em. Prūsas. «Latvis», 1932. 3296.
74. **Putinas - Mikolaitis.** Dzejas. Atdz. E. Prūsas - Andina. «Pēdējais Brīdis», 1935. 40.; «Universitas», 13.
75. **Putinas (Mikolaitis).** Jau lapas dzisa. Dzeja. Tulk. Em. Skujenieks. «Latvijas Vēstnesis», 1925. 4.
76. **Raila, Bronys.** Dzejas. Atdz. E. Skujenieks. «Darba Jaunatne», 1930. 6/7.; «Jaunā Trauksme», 1930. 3.
77. **Raulinaitis, Adolfs.** Dzejas. Tulk. Em. Prūsas. «Pēdējais Brīdis», 1935. 39.
78. **Rimydis, Antons.** Dzejas. Tulk. B. Melngailis. 1) Radišana. 2) Sologadi. «Ilustrēts Žurnāls», 1923. 26.
79. **Ruseckas, Pēteris.** Tulk. Em. Prūsas. 1) Grēku sūdžēšana. «Latvijas Kareivis», 1932. 69. 2) Kā mēs caru žēlojām. «Latvis», 1932. 3121.
80. **Sakanskas, N.** Dzejas. Tulk. H. Dorbe. «Jaunais Cīrulītis», 1923. 1., 11.
81. **Sautvaras, Stasys.** Zilā vēstule. Dzeja. Tulk. B. Melngailis. «Ilustrēts Žurnāls», 1923. 26.
82. **Simonaityte, Ieva.** Aukštujas Simona liktenis. Tulk. A. Martinsone. (Grāmata), 1938. 332 l. p.
83. **Steponaitis, Edm.** Dzejniekam. Dzeja. Tulk. Em. Skujenieks. «Latvijas Vēstnesis», 1925. 4.
84. **Steponaitis, Edmunds.** Lietavas blāzma. Dzeja. Tulk. J. Sprogis. «Latvijas Vēstnesis», 1922. 132.
85. **Šemaite.** 1) Negaisā. Stāsts. Tulk. J. Sprogis. «Baltijas Vēstnesis», 1920. Nr. 27.—30. 2) Mātes bēdas, Stāsts. Tulk. J. Sprogis. «Latvijas Vēstnesis», 1921. Nr. 99.—104. 3) Rudeņa vakars. Stāsts. Tulk. J. Sprogis. «Brīvā Zeme», 1921. 248.—261.
86. **Šimkus, Jonas.** Nelis. Atdzej. E. Skujenieks. «Trauksme», 1929. 5.
87. **Tysliava, Juozas.** Dzejas. Atdz. Luc. Zamaičs. «Trauksme», 1928. Nr. 2.
88. **Tyslova, Juozas.** Nakts no okeana. Atdzej. Em. Skujenieks. «Dienas Lapa», 1934. 38.
89. **(Tysliava) Jozis Tišlava.** Lietuvi! Dzeja. «Domas», 1929. 1.
90. **Tumas, J. — Vaižgants.** Vienīgais apmierinājums. Tulk. Em. Prūsas. «Latvis», 1931. 3020.—3022.
91. **Urbans, R.** Likteņa spēle. Tulk. V. Blaus. «Stāsti un Romāni», 1937. 6.
92. **Vaičaitis, Praņa.** Dzeja. Atdz. Alfr. Francis. «Tēvijas Sargs», 1935. g. 7.
93. **Vaičiūnas, Petras.** Dzejas. Tulk. J. Paļeckis. «Jaunākās Ziņas», 1930. 278.
94. **Vaiculaitis, A.** Praktikanti. Tulk. E. Skujenieks. «Kurzemes Vārds», 1935. 34., 44., 47.; «Jēkabpils Vēstnesis», 1935. 39., 40., 41.
95. **Vaitūlaitis, A.** Praktikanti. Tulk. E. Skujenieks. «Kurzemes Vārds», 1937. 178.—180.
96. **Vaičiūnas, Pet.** Dzejas. Tulk. Em. Skujenieks. «Daugava», 1936. 5.
97. **Vaičiūns, Pet.** Zelta lādi atvērs lemess. Dzeja. Tulk. E. Skujenieks. «Zeltene», 1938. 4.
98. **Vanagele, Ks.** Derības. Tulk. J. Sprogis. «Latvis», 1922. 377.—378.
99. **Vanaleša, Jurys.** Pavasarim līdzī ziedošā sieviete. Tulk. K. Duncis. «Dobeles Balss», 1933. 19., 20.; «Zemgales Balss», 109.—116.
100. **Vanda.** Aizstāvēšanās. Tulk. E. Skujenieks. «Strādnieku Avīze», 1933. 1.
101. **Varnalehzis, Jurgis.** Pavasarim līdzī ziedošā sieviete. Tulk. K. Duncis. «Sievietes Balss», 1936. 28., 29.
102. **Venclov, Antons.** Dzejas. E. Skujeniece atdzej. «Trauksme», 1929. 5.
103. **Venclovs, Antons.** Dzejas Atdz. E. Skujenieks. «Jaunā Trauksme», 1930. 4.
104. **Venclovs, A.** Kad avots izžūst. Tulk. Em. Skujenieks. «Domas», 1931. 11.
105. **Venclovs, Antons.** Sarma. Tulk. V. Braštinš. «Burtnieks», 1935. 2.
106. **Veprickas, L.** Pēciš un automats. «Mazās Jaunatnes Tekas», 1931. 33.
107. **Vienolis, A.** Mājās. Tulk. J. Sprogis. «Latvijas Sargs», 1921. 295.—297.
108. **Vienolis, A.** Veronika. Tulk. J. Sprogis, (grāmata). 1923. g.
109. **Vitkauskas, A.** Dzejas. «Kurzemes Vārds», 1931. 175.
110. **Žimantiene, Jule, (Žemaite).** Brīnumi. «Nedēļa», 1927. Nr. 18.
111. **Žimantiene, Jule, (Žemaite).** Rudeņa vakars un citi stāsti. Tulk. J. Sprogis. (grāmata), 1924

L A S A M G A L D S • L U G E M I S L A U D

«Turisma Apskats».

Ārzemju turisti Latvijā.

Latvijas turisma komitejas priekšsēdētājs K. Vanags sniedz «Turisma Apskata» jaunākajā 1939. g. pirmajā numurā plašu rakstu par aizvadīto gadu turisma darbā, kur atrodam interesantu statistiku par ārzemju turistu kustību Latvijā. Starptautiskajam turismam valsts dzīvē ir ļoti liela nozīme. Nesen mūsu laikraksti izcēla ziņu, ka Igaunija no ārzemju turistiem ieņemot tikpat, cik no bekona eksporta, bet neviens mūsu laikraksts nav līdz šim iespiedis skaitļus par turisma saimniecisko nozīmi mūsu zemē. Tādēļ arī tikai retais zina, ka Latvija no ārzemju turistiem ieņem gadā divreiz vairāk nekā no bekona eksporta. Latvijā visā 1938. gadā pa dzelzceļu, ar auto, kuģos vai lidmašīnās iebraukuši 84.168 ārzemnieki, vai par 10% vairāk kā 1937. gadā, vai 24,39% vairāk kā 1936. gadā. Ārzemnieku ieceļotāju skaits Latvijā visus pēdējos gadus nemītīgi audzis: 1934. g. — 49.157, 1935. g. — 58.113, 1936. g. — 67.657, 1937. g. — 77.662, 1938. g. — 84.168, pie kam šajos skaitļos pierobežas kustība nav ieskaitīta (pārgājieni no Igaunijas Valkas u. c.). Ja salīdzinām ārzemnieku - ieceļotāju kustību 1938. gadā ar 1937. gadu, tad redzam, ka, piemēram, patīkami audzis (18,7 %) zviedru turistu skaits: 2.319 zviedri pag. gadā pret 1934 — 1937. g. un 1392 — 1936. g.; 2 gadus zviedru ciemiņu skaits pieaudzis par 1000!

Pieaugumu devusi arī Somija: 1938. g. mūsu zemī apmeklējuši 2983 Somijas pilsoņi pret 2668 gadu iepriekš (2435 — 1936. g.); Vācija: 13.190 pret 11.603 (1936. g. 10.904); Ungārija: 1292 pret 880 (829); Dienvidslāvija: 134 pret 65 — 1937. g.; Šveice: 620 ciemiņu (569) un t. t. Vislabāk propagandas panākumus redzam Ķemeru, kur 1938. g. vasarā registrēti 1668 ārzemnieki (no tiem 1579 tieši no ārzemēm iebrauc 1937. gadā. 84.168 ārzemju ieceļotāju 1938. g. kuši), pret 491 — 1936. gadā un pret 976 — mūsu zemē ir liels skaitlis, un mēs tuvojamies pirmskrīzes stāvoklim — ārzemju ciemiņu skaitam 1931. g., kad mūsu zemē iebraukuši 85.719 ārzemnieku. 1939. g., kas šis skaits būs pārspēts, Latvijā būs kā vēl nekad tik liels ārzemnieku ieceļotāju skaits.

Starptautiso maksājumu grupā turisma kustības sumas ieņem otro svarīgāko vietu. Turisma bilance mūsu ārējās tirdzniecības saimnieciski grūtajos laikos (1927., 1928. g.) uzlabojusi mūsu tirdzniecības bilanci par 34 proc. 1934. g. ārzemju ceļotāji atstājuši Latvijā 6,85 milj. ls (ārzemju ceļotāju izdevumi Latvijā 6,4 milj. ls, Iekšlietu un Ārlietu ministriju ieņēmumi no dažādām nodevām, ko maksā ārzemnieki, piemēram vizas, uzturēšanās atļaujas u. t. t. 430.000 ls un caurbraucēju izdevumi 20.000 ls), 1935. g. — 7,35 milj. ls, 1936. gadā — 7 milj. ls, 1937. g. — 7,55 milj. ls, bet pagājušajā — 1938. gadā, kad ārzemnieku skaits audzis par 7000, audzis arī visu ārzemnieku caurmēra uzturēšanās ilgums un maksātpējas, paredzams, ka ārzemju ceļotāji mūsu zemē būs atstājuši 8 milj. latu, pie kam šajā sumā nav ieskaitīta tā nauda, ko no ārzemniekiem ieņēmusi kuģniecība, dzelzceļi u. c. Cik nozīmīgi visai mūsu saimniecībai ir šie 8 milj. lati, to lai liecina dati par mūsu eksportu: 1925. gadā mūsu sviesta eksports bija tikai 18,5 milj. ls, 1937. g. mēs eksportējām bekonu par 3,7 milj. ls, olas — 1,4 milj. ls, kūdru — 0,1 milj. ls, āboliņa sēkas — 3,5 milj. ls, cūkas un sivēnus par 8,9 milj. ls, linus par 12,7 milj. ls un tā tālāk. No šiem skaitļiem redzam, ka starptautiskā ceļotāju (turisma) kustība mums gadā ienes gandrīz tikpat, cik cūku un sivēnu eksports, divreiz vairāk kā bekona eksports, vai tikpat, cik bekona, kūdras, āboliņa sēku un olu eksports kopā, pie kam «turisma rūpniecībā» līdz šim ieguldīti visai maz līdzekļu, valsts palstu un piemaksu.

Pievēstie skaitļi rāda, ka 1939. gadā mūsu saimnieciskā politikā būtu jāvērtē vairāk vērtības turismam. Pēdējos gados izstrādāta jau īpaša sistēma, pēc kuras mācīti statistiķi aprēķina ārzemju ceļotāju izdevumus valstī. Un jāsaka, ka mūsu turisma statistika ir nevien visrūpīgākā Baltijas valstīs, bet viena no rūpīgākām vispār. Mūsu turisma statistika visus ārzemniekus pēc to maksātpējām sadala vairākās grupās nevien pēc pavalstniecībām (angļi un amerikāņi Latvijā izdod vairāk nekā polis un igauņi), bet arī pēc uzturēšanās ilguma (tie ārzemnieki, kas Latvijā dzīvo ilgāku laiku, piemēram peldvietās un citur, dzīvo tau-pīgāk nekā tie, kas te pavada 1—2 dienas un

apmetas labākās viesnīcās, apmeklē dārgākos restorānus u. t. t.). Pirmajā grupā ar augstākajiem dienas izdevumiem (Ls 15,—) ietilpst angļi, amerikāņi un krievi, otrajā grupā ar Ls 12,— dienas izdevumiem — zviedri, šveicieši, dāņi, norveģi u. c., bet trešajā ar Ls 8,— dienas izdevumiem — igauņi, čeki, lietuvji, poļi, franči, somi, ungāri un itāli. Zinot ārzemnieka caurmēra uzturēšanās ilgumu un izdevumu kvoti, iespējams aprēķināt, cik viņi atstāj naudas mūsu zemē.

«Vālis — Eestis».

Jaunā ietērpā.

Ārzemju igauņu žurnāls savu 11. gada gājumu ar š. g. 1. numuru uzsāk jaunā ārējā ietērpā — uz zaļā vāka vienā stūrī Ņujorkas, bet otrajā Tallinnas attēls, un no pirmās, kas simbolizē visas ārzemju igauņu dzīves vietas, lido trīs balti gulbji uz Igaunijas galvas pilsētu, tāpat kā visu no dzimtenes atšķirto tautiešu domas un ilgas traucas uz tēvu zemi atpakaļ. Žurnāla saturā, bez ievada un diviem plašākiem rakstiem par Brazīliju un Ziemeļu jūrām, daudz ziņu par to, kā ārzemju igauņi dažādās pasaules malās mazos pulciņos svinējuši Ziemas svētkus un sagaidījuši Jauno gadu. No iepriekšējiem numuriem, kuros arī ievietotas sīkas ziņas par ārzemju igauņu sabiedrisko un pat personīgo dzīvi, redzam, ka Igaunija pratusi nodibināt ļoti ciešus sakarus ar visiem saviem tautas brāļiem svešās zemēs, kas pie mums, diemžēl, vēl nav noorganizētas, jo trūkst centra — ārzemju latviešu biedrības, kas to darītu.

«O Baltico».

Baltijas izceļotāju mēnešraksts Brazīlijā.

Brazīlijā dzīvojošie latvieši, igauņi un lietuvieši izdod kopēju žurnālu «O Baltico». Tas iznāk Sao Paulo portugāļu valodā. Redakcijas rīcībā bez dažiem agrākiem ir arī jaunākais — 1938. g. septembra-oktobra numurs. Šis Nr. 34/35. ir pirmais, kas parādas drukāts, jo līdzšinējie ir šapirografēti. Ievadā N. Ozoliņš raksta par žurnāla iznākšanu divos pēdējos gados, izceldams redaktora Jēkaba Āboliņa nopelnus šai darbā. Bez tam saturā vēl lappusi garš raksts par Dziesmu svētkiem Latvijā un Igaunijā pagājušā vasarā, pārskats par Igauniju un intervija Lietuvas konsulatā Sao Paulo ar jauno konsulu P. A. Polisaiti. Redaktors Otto Lezdkalns sniedz rakstu par mūsu Valsts Prezidentu Kārli Ulmani, atzīmējot viņa dzimšanas dienu 4. septembrī, bet K. Lejnieks vairākos turpinājumos iepazīstina mēnešraksta lasītājus ar gleznotāja Jāņa Rozentāla dzīves stāstu.

Žurnālam «O Baltico» pievienots pielikums «Jaunā Druva» latviešu valodā, redaktora Alfr. Kalniņa vadībā. Te ievietotas vietējo latviešu pašu dzejas un prozas sacerējumi, agrākos numuros arī pa Leonida Breiķa un Alfonas Franča dzejojoliem. Pielikums ļauj ieskatīties tuvāk arī izceļotāju sabiedriskajā dzīvē, jo ievietoti pārskati par Latviešu literāriskās un labdarības

biedrības darbību — biedrība organizē izrīkojumus, kurus bieži vien rīko kopā ar igauņiem un lietuviešiem, uztura biblioteku, kurā vairāk nekā 400 sējumi angļu, vācu, krievu un portugāļu valodās, vairāki Latvijā iznākošie žurnāli un laikraksts «Brīvā Zeme»; sarīko priekšlasījumus un literāriskus vakarus; 1935. g. sarīkota pat latviešu mākslas izstāde. Pirmā latviešu biedrība Brazīlijā dibināta 1928. g., bet drīzi iznīkusi, tāpat arī viņas pēctece, kas dibināta 1931. g. Tagadējā biedrība dibināta 1934. g., Latvijas 15. maija notikumu ierosināta.

«Jaunajai Druvai» ir korespondents arī Rīgā — filoloģijas students Laimons Rudzītis, kas gandrīz vai katram numuram sūta pa rakstam par Latviju, piemēram: Celtniecības laikmets Latvijā, Dzīve un darbs autoritārā Latvijā, iepazīstinot svešajā zemē dzīvojošos latviešus ar viņu tēvzemes sasniegumiem un panākumiem.

Buenos - Airesā — Argentīnā iznāk otrs latviešu mēnešraksts «Latvija», kas arī informē savus lasītājus par notikumiem tēvijā un apraksta latviešu dzīvi Dienvidamerikā.

«Pro Juventute Baltica».

Baltijas bērnu un mātes aizsardzības komitejas organs.

«Eesti Lastekaitse» (Igaunijas bērnu aizsardzība) Tallinnā, Latvijas Bērnu Palīdzības Biedrība un Bērnu draugu biedrība Rīgā un Lietuvas Motinoms ir Vaikams Globoti Organizāciju Sajunga un Lietuvas Karitas Sajungos Centro Valdyba Lietuvā apvienojušās kopējā komitejā, kas izdod 4 reizes gadā žurnālu «Pro Juventute Baltica». Rakstus tajā publicē angļu, franču vai vācu valodā, lai tie būtu vienādi saprotami visu triju Baltijas tautu lasītājiem. Jaunākais numurs (1938. g. Nr. 4) veltīts tautas pieauguma problemām Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Šos jautājumus apcerējis žurnāla redaktors prof. H. Madissons, prof. K. Kundziņš un K. V. Mieleška. Dr. A. Birutavičiēne raksta par bērnu socio aizsardzību Lietuvā, T. Grūntāls par mātes un bērna aizsargāšanu ar likumu un Dr. A. Vooremaa par jauniem ceļiem bērna aizsardzībā un socialās palīdzības sniegšanā. Bez tam žurnāls satura plašus materiālus par III mātes un bērna aizsardzības konferenci Baltijas valstīs.

SELL (Suomi, Eesti, Latvija, Lietuva) biļetēns.

Jaunākais Somijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas studentu dzīvē.

SELL biļetēns Nr. 9 1938. g. sniedz pārskatu par Somijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas studentu dzīves ievērojamākiem notikumiem tekošā mācības gada pirmajā pusē.

Somijā studentu skaits, pretēji citām Baltijas valstīm, vēl aizvien turpina pieaugt un šogad sasniedz 6.865. (Šis pats biļetēns 1937. gadā Somijas studentu skaitu uzrāda uz 6.434) No tiem gan 70 mācās Helsinku universitātes sporta un vingrošanas institūtā (fakultatē), kāda Latvijas, Igaunijas un Lietuvas universitatēs nav.

1938. g. vasarā notikusi ļoti dzīva somu studentu - praktikantu apmaiņa ar citām valstīm, no kurām pirmajā vietā atrodas Vācija ar 22 studentiem - praktikantiem Somijā un 20 somu studentiem Vācijā, turpretim ar citām valstīm — Igauniju, Latviju, Lietuvu, Zviedriju, Ungāriju, Čeko - Slovākiju, Norvēģiju un Dāniju Somija apmainījusi tikai 1 līdz 7 studentus praktikantus, vienīgi vēl ar Poliju 10.

Tērbatas universitāte un Tehniskā augstskola Tallinnā šogad ieguva jaunu mācības iestādi — militārās apmācības institutu studējošai jaunatnei, kurš nodibināts, lai padziļinātu studentos stāju un disciplīnu un paplašinātu redzes aplūku militārā mākslā. 100 stundas mācības gadā paredzētas teorētiskiem priekšlasījumiem, 100 speciālpriekšmeti un pa 50 stundām studentiem un studentēm — apmācībām. Bez tam obligatoriska arī vingrošana 1—2 stundas nedēļā, tā kā studentu darba laiks palielinājies pavisam par 500 stundām. Militārās apmācības uzsāks 1939. g. pavasara semestrī.

15. SELL konference Rīgā bija jubilejas konference, jo četrus Baltijas valstu studentu apvienība pastāv jau 15 gadus un ir ievērojams faktors šo valstu draudzīgo attiecību izveidošanā. Šai konferencē nolēma sarīkot vasaras kursus, lai iepazītos ar SELL savienības valstu kultūru, vēsturi un dzīves apstākļiem. Pagājušajā vasarā 50 Latvijas studējošie praktizējušies ārzemēs: 3 Čeko - Slovākijā, 4 Vācijā, 32 Polijā un 8 Ungārijā, bet 41 students no citām valstīm Latvijā. Rudens semestrī Latvijas studenti uzsāka obligatoriskās vingrošanas pirmo kursu.

Lietuvas universitatē jau vairākus gadus ievēro tradīciju svēnēt mātes dienu.

«Turismi Ringvaade» — «Turisma Apskats».

Vālisturistid Latvijā.

Latvija turismi komitee esimees K. Vanags pakub «Turismi Ringvaate» uemas 1939. a. esimeses numbris pikema kirjutise turismi alal tehtud töö kohta läinud aastal, kus leiame huvitavaid andmeid vālisturistide liikumise kohta Latvijā. Rahvusvahelisel turismil on niigi elus väga suur tāhtsus. Hiljuti tōid lāti ajalehed teate, et Eesti saavat vālisturistidelt sama palju, kui peekoni ekspordist, kuid ūkski lāti ajalehtedest ei ole trūkkinud andmeid turismi majanduslikust tāhtsusest meie maal. Seepārast ainult ūksikud isikud teavad, et Latvija saab vālisturistidelt aastas kaks korda rohkem kui peekoni ekspordist. Latvijasse on kogu 1938. aasta jooksul sissesōitnud raudteedel, autodes, laevadel vōi lennukitega 84.168 vālisturistid, ehk 10% rohkem kui 1937. aastal, vōi 24,39% rohkem kui 1936. aastal. Vālisturistidest Latvijasse sissesōitjate arv on kōigi viimaste aastate jooksul kasvanud: 1934. g. — 49.157, 1935. a. — 58.113, 1936. a. — 67.657, 1937. a. — 77.662, 1938. a. — 84.168, kusjuures siia ei ole juurearvatud piiriārne liikumine (ūlekāigud

«Igaunijas Valsts Prezidents Konstantins Petss».

Pagājušā gada beigās Tallinnā iznāca ievēriibas cienīga grāmata par Igaunijas pirmo pilsoni. Tās redaktori un izdevēji ir pazīstamie «Uus Eesti» redaktori Henno Rahamāgi un Juhans Veelma. K. Petsa biografiju uzrakstījis rakstnieks Mārts Rauds. Grāmatas vāku gresno Igaunijas valsts prezidenta ģimēne krāsās pēc mākslinieka Kārļa Hermana gleznas. Šī grāmata stāsta aizkustinošu stāstu par lielu tēvijas mīlestību un rāda liela tēvzemes dēla dzīves gājumu un cīņas par tautas brīvību. 72 ilustrācijas atspoguļo Igaunijas pēdējo gadu svarīgākos mmoentus, kas saistīti ar K. Petsa personu, starp tiem ir uzņēmums kopā ar mūsu Valsts Prezidentu Kārli Ulmani viņa viesošanās laikā Igaunijā K. Petsa lauku mājās Kosē. Grāmata izdota ļoti glīti un iespiesta uz krīta papīra. Ievadītas sarunas ar izdevējiem, kuriem pieder visas tiesības, par šīs vērtīgās grāmatas tulkošanu latviešu valodā.

«Kopā ar latviešu strēlniekiem pasaules karā».

Grāmatu ar šādu virsrakstu uzrakstījis igauņu armijas pulkvedis A. Hinnoms un to izdevusi «Noor - Eesti» izdevniecība Tērbatā pagājušā gadā. Autors savā darbā apraksta cara valsts armijas izmisuma pilnās cīņas ar vāciešiem pozīcijās pie Rīgas pasaules kara laikā. Šo kauju smagums gūlās uz varonīgajiem latviešu strēlniekiem, kuru vidū cīnījās arī daudzi igauņi. A. Hinnoms ir labs stāstītājs, tādēļ viņa grāmatu var lasīt kā visinteresantāko romanu, kas pilns datiem un daudziem personīgiem pārdzīvojamiem. Autors stingri turas pie faktiem, jo spilgtā materiāla te tik daudz, ka nekas izdomāts nevarētu sniegt vairāk par īstenību. Arī par šīs grāmatas tulkošanu latviešu valodā jau uzsāktas sarunas.

Eesti Valgast j. m.). Kui vōrdleme vālisturistidest sissesōitjate liikumist 1938. a. 1937. aastaga, siis nāeme, et, nāiteks, on väga meeldīvalt kasvanud (18,7%) rootslastest turistidest arv: 2.319 rootslast läinud aastal 1954 vastu 1937. a. ja 1932.—1936. a.: 2 aasta jooksul on rootslastest külaliste arv kasvanud 1000 vōrra!

Juurdekasvu on andnud ka Soome: 1938. aastal on Latvijā külāstanud 2983 Soome kodanikku 2668 vastu eelmisel aastal (2435 — 1936. a.); Saksamaa: 13.190—11.603 vastu (1936. a. — 10.904); Ungari: 1292 — 880 vastu (829); Jugoslaavia: 134—65 vastu 1937. a.; Šveits: 630 külalist (569) jne. Kōige paremini propaganda tulemusi nāeme Kemeris, kus 1938. a. suvel on registreeritud 1668 vālisturistid (nendest 1579 on sōitnud otse vālisturistid, 491 vastu 1936. a. ja 976 vastu 1937. aastal. 84.168 vālisturistid sissesōitjat meie maal on suur arv, ning meie lāheneme ennekriislaia seisukorrale — vālisturistidest arvule 1931. a., mil meie maale sissesōitnud 85.719 vālisturistid, 1939. a., mil see arv ūletatakse, Latvija omab nii suure vālisturistidest sissesōitjate arvu kui kunagi varem.

Rahvusvaheliste maksimiste grupis on turismi liikumise summad teisel tähtsamal kohal. Turismi bilans parandas meie väliskaubanduse majanduslikult raskemal ajal (1927., 1928. a.) meie kaubandusbilanssi 34 protsendi võrra. 1934. aastal on väliskülastused jätnud Latvijasse 6,85 milj. ls (välismaalastest reisijate kulud Latvijas 6,4 milj. ls, Sise- ja Välisministeeriumide sissetulekud mitmesuguste maksudena, mida tasuvad välismaalased, näiteks viisad, peatusload jne. 430.000 ls ja läbisõitjate kulud 20.000 ls), 1935. a. — 7,35 milj. ls, 1936. a. — 7 milj. ls, 1937. a. — 7,55 milj. ls, kuid läinud — 1938. aastal, mil välismaalaste arv on kasvanud 7000 võrra, on kasvanud ka välismaalaste keskmine peatusaeg ja maksujõud, võib ettenäha, et välismaalased on meie maale jätnud 8 milj. latti, kusjuures sellesse summasse ei ole arvatud see raha, mille välismaalastel on saanud laevandus, raudteed j. m. Kui suur tähtsus on kogu meie majanduses neil 8 milj. latal, seda tunnistavad andmed meie ekspordi kohta: 1935. a. meie või eksport oli ainult 18,5 milj. ls, 1937. a. meie eksporteerisime peekonit 3,7 milj. lati eest, mune — 1,4 milj. ls eest, turvast — 0,1 milj. ls eest, ristikkeina seemneid 3,5 milj. ls eest sigu ja põrsaid — 8,9 ls eest, linu — 12,7 milj. ls eest, jne. Neist arvudest näeme, et rahvusvaheliste reisijate (turismi) liikumine annab meile aastas peaaegu sama palju, kui sigade ja põrsaste eksport, kaks korda rohkem, kui peekoni eksport, või sama palju, kui peekoni, turba, ristikkeina seemnete ja munade eksport kokku, kusjuures «turismitööstusse» senini on mahutatud väga vähe raha, riigi toetusi ja juurdemakse.

Eelmised arvud näitavad, et 1939. aastal peaksime oma majanduspoliitikas rohkem tähelepanu pühendama turismile. Viimaseil aastail on väljatöötatud eriline süstem, mille järele õpetatud statistikud avastavad välismaalaste kulutused riigis. Ning peame ütlema, et meie turismi statistika on mitte ainult kõige hoolsam Balti riiges, vaid üks hoolsamaid üldse. Meie statistika jaotab kõiki välismaalased nende maksujõu järgi mitmesse gruppi mitte ainult kodakondsuse (inglane ja ameeriklane teeb Latvijas palju rohkem kulutusi kui poolakas ja eestlane), vaid ka peatusaja järel (need välismaalased, kes elavad Latvijas kauemat aega, näiteks supeluskohtade ja mujal, elavad kokkuhoidlikumalt kui need, kes veedavad siin 1—2 päeva ja elavad parimais vöörastemajades, külastavad kallimaid restoraane jne.). Esimesse gruppi kõige kõrgemate päevakuludega (Ls 15,—) kuuluvad inglased, ameerikanlased ja venelased, teise gruppi Ls 12,— päevakuludega — rootslased, šveitslased, daanlased, norralased j. m., kuid kolmandasse Ls 8,— päevakuludega — eestlased, tsehhid, leedulased, poolakad, prantslased, soomlased, ungarlased ja itaallased. Kui on teada välismaalase keskmine peatusaeg ja kulude suurus, on võimalik väljaarvestata, kui palju nad jätaavad raha meie maale.

«Välis - Eestis».

Uues välises ehtes.

Välis-eestlaste ajakiri algab oma 11. aasta-käigu k. a. 1. numbriga uues välises ehtes — rohelise kaane ühel nurgal New York'i, kuid teisel Tallinna pilt, ning esimese poolt, mis sümboliseerib kõik välis — eestlaste asukohti, lendavad kolm valget luuke Eesti pealinna, samuti kui kõikide kodumaalt kaugel olevate eestlaste mõtted ja igatsused lendavad isamaale tagasi. Ajakiri sisaldab, peale juhtkirja ja kahe kirjutise Brasiilia ja Põhjamere kohta, palju teateid sellest, kuidas välis - eestlased kaugetes maailma äärtes väikeis ringides omavahel on pühitsenud Jõulupühi ja vastuvõtnud Uut aastat. Eelmistest numbritest, milledest ka leiame üksikasjalisi teateid väliseestlaste seltskondliku ja isegi isikliku elu kohta, näeme, et Eesti on osanud luua väga tihedad sidemed oma suguvendadega võõral mail, mis meil, kahjuks, on veel tegemata, kuna puudub keskus — välisläti-ühing, mille ülesandeks see töö oleks.

«O Baltico».

Baltimailt väljarändajate ajakiri Brasiilias.

Brasiilias elutsevad lätlased, eestlased ja leedulased annavad välja ühise ajakirja «O Baltico», mis ilmub Sao Paulos portugali keeles. Toimetuse käitusel peale mõningate varemate on ka uusim — 1938. a. septembri - oktoobri number. See nr. 34/35. on esimene, mis ilmub trükituna, kuna senised olid šapirografeeritud. Juhtkirjas N. Osolinš kirjutab ajakirja ilmumist kahel viimasel aastal, ja tõstab esile toimetaja Jakob Abolini teeneid selles töös. Peale selle ajakiri sisaldab ühe lehekülje pikkuses kirjutisi laulupidudest Latvijas ja Eestis läinud suvel, ülevaate Eestist ja intervju Leedu konsulaadis Sao Paulos uue konsuli P. A. Polisaitsiga. Toimetaja Otto Lezdkalns on andnud kirjutise Latvija Riigipresidenti Karli Ulmanise kohta, tema sünnipäeva puhul 4. septembril, K. Lejnieks aga tutvustab kuukirja lugejaid mitmes järgus läti kunstniku Jaan Rosentali elulooga.

Kuukirja «O Baltico» juures ilmub lisana «Jaunā Druva» (Uus Pöld) läti keeles, toimetaja Alfr. Kalnini juhatusel. Seal leiame kohalike lätlaste luuletusi ja proosat, eelmisis numbreis ka paar Leonid Breikši ja Alfon Frantsise luuletust. Lisa annab võimaluse lähemalt tutvuda väljarändajate seltskondliku eluga, kuna sinna on mahutatud ülevaated Läti kirjanduse ja abiandmise seltsi tegevuse üle. Selts organiseerib peoõhtuid, mis sagedasti korraldatakse ühes eestlaste ja leedulastega, peab ülal raamatukogu, milles no rohkem kui 400 köidet inglise, saksa, vene ja portugali keeltes, mitu Latvijas ilmuvat ajakirja ja ajaleht «Briva Seme»; korraldab loenguid ja kirjanduse õhtud; 1935. aastal on korraldatud isegi läti kunsti näitus. Esimene läti selts Brasiilias asutati 1928. a., kuid pea selle tegevus lõppes, samasugune saatus tabas ka tema järeletulijat, mis asutati 1931. aastal.

Praegune selts on asutatud 1934. aastal Latvija 15. mai sündmuste mõjul.

«Uuel Põllul» on oma kirjasaatja ka Riias — filoloogia üliõpilane Laimons Rudsitis, kes saadab peagu igale numbrile ühe kirjutise Latvija elust, näiteks: Ehitus ajastu Latvijas, Elu ja töö autoritaarses Latvijas, tutvustades võõral maal elutsevaid lätlasi nende isamaa saavutustega ja eduga.

Buenos Aireses — Argentiinas ilmub teine läti ajakiri «Latvija», kes ka informeerib oma lugejaid isamaa sündmustest ja kirjeldab lätlaste elu Lõuna - Ameerikas.

«Pro Juventute Baltica».

Balti lapse ja ema kaitsekomitee häälekandja.

Eesti Lastekaitse Tallinnas, Latvijas Bērnu Palīdzības biedrība ja «Latvijas Bērnu Draugu biedrība» Riias ning Lietuvos Motinoms ir Vaikams Globoti organizaciju Sajunga ja Lietuvos Karitas Sajungos Centro Valdyba Leedus on ühinenud komiteesse, kes annab välja 4 korda aastas ajakirja «Pro Juventute Baltica», kus avaldatakse kirjutisi inglise, prantsuse ja saksa keeles, et nad oleksid ühesuguselt arusaadavad kõige kolme Balti rahva lugejaile. Uusim number (1938. a. nr. 4.) on pühendatud rahva juurdekasvu probleemidele Latvijas, Leedus ja Eestis. Nende küsimuste üle kirjutab ajakirja toimetaja prof. H. Madisson, prof. K. Kundsins ja K. V. Mieleška. Dr. A. Birutavičiene kirjutab laste sotsiaalsest kaitsest Leedus, T. Grünthal ema ja lapse kaitsmisest seadusega ja Dr. A. Vooremaa uutest teedest lapse kaitsmisest ja sotsiaalses abianamises. Peale selle ajakiri sisaldab laialdasi materjale III ema ja lapse kaitse konverentsi kohta Balti riikides.

SELL (Suomi, Eesti, Latvija, Lietuva) bülletään.

Uuemat Soome, Eesti, Latvija ja Leedu üliõpilaste elust.

SELL bülletään Nr. 9. 1938. a. annab ülevaate Soome, Eesti, Latvija ja Leedu üliõpilaste elu tähtsamate sündmuste kohta käesoleva õppeaasta esimesel poolel.

Soomes üliõpilaste arv, vastuksa teistele Balti riikidele veel ikka kasvab ning on tänävi jõudnud 6.865-ni. (Sama bülletään teatas 1937. aastal, et Soome ülikoolis üliõpilaste arv on 6434). Nendest küll 70 õpivad Helsingi ülikooli spordi — ja võimlemisinstituudis, millist Latvija, Eesti ja Leedu ülikoolides ei ole. 1938. aasta suvel on olnud väga elav soome üliõpilaste — praktikantide vahetus teiste riikidega, milledest esimesel kohal on saksa 22 üliõpilasega Soomes ja 20 soome üliõpilasega Saksas, kuid teiste riikidega — Eestiga, Latvijaga, Leeduga, Rootsi, Ungariga, Tsehhoslovakkia, Norraga ja Daaniga Soome on vahetanud ainult 1—7 üliõpilast — praktikanti, ainult Poolaga veel 10.

Tartu ülikool ja Tehniline ülikool Tallinnas said tänävi uue õppeasutise — millitaarinstituudi

ülikoolis õppivale noorsoole, mis on asutatud, et suurendada üliõpilasi korda ja distsiplini ning laiendada teadmisi sõjaasjanduses. 100 tundi õppeaastas on ettenähtud teoreetilistele loengule, 100 erioõppeainetele ja 50 tundi nais ja meesüliõpilastele — harjutusteks. Peale selle on sunduslik ka võimlemine 1—2 tundi nädalas, nõnda üliõpilaste tööaeg on pikendatud 500 tunni võrra. Sõjalist õpetust alatakse 1939. a. kevadsemestris.

15. SELL konverents Riias oli juubeli konverentsiks, kuna nelja Balti riigi üliõpilaste liidu asutamisest möödub 15 aastat ning liit tegutseb tähtsa faktorina nende riikide sõbralikkude vahekorjade arendamises. Sel konverentsil otsustati korraldada suve kursusi, et tutvuda SELL liidu riikide kultuuri, ajaloo ja eluoluga. Läänud suvel 50 Latvija üliõpilast on käinud praktilisel välismaal 3 Tsehhoslovakkias, 4 Saksas, 32 Poolas ja 8 Ungaris, 41 üliõpilast aga teitest riikidest Latvijas. Sügissemestril algasid Latvija üliõpilased sundusliku võimlemise esimese kursuse.

Leedu ülikoolis juba mitu aastat peetakse aus traditsiooni pühitseda emade päeva.

«Eesti Vabariigi President Konstantin Päts.»

Läänud aasta lõpul ilmus Tallinnas tähelepanuväärne raamat Eesti esimesest kodanikust. Selle toimetajad ja väljaandjad on tuntud «Uus Eesti» toimetajad Henno Rahamägi ja Juhan Veelma. K. Pätsi eluloo on kirjutanud kirjanik Märt Raud. Kaanel President K. Pätsi pilt mitmevärvilises sügavtrükis kunstnik K. Hermani maali järel. See raamat jutustab suurest isamaaarmastusest ja näitab suure isamaapoja eluloo ja võitlusi oma rahva vabaduse eest. 72 sügavtrüki pilti peegeldavad Eesti viimaste aastate ajaloo olulisemaid momente seoses President K. Pätsi isikuga, nende vahel on ülevõtte koos Latvija Riigipresidenti Karli Ulmaniga tema külaskäigul Eestis K. Pätsi talus Kosel. Raamat on väga nägusasti väljaantud ja trükitud kriitpaberil. On alatud läbirääkimised väljaandjatega, kellele kuuluvad kõik õigused teosele, selle väärtusliku raamatu tõlkimiseks läti keelde.

«Läti küttidega Maailmasõjas».

Raamatut sellise pealkirjaga on kirjutanud Eesti sõjaväe kolonel A. Hinnom ja väljaannud «Noor-Eesti» kirjastus Tartus läänud aastal. Autor käsitab oma teoses Maailmasõjaaegse tsaaririigi armee meeletu liikku vastupanu sakslastele Riia-eelsetel positsioonidel, milliste lahingute peanaskus lasus vapratel läti küttidel, kelle hulgas võitles ka väga palju eestlasi. Kolonel Hinnom on hea jutustaja, ta raamat on loetav nagu põnev romaan, mis tulvil andmeist ning isiklikest elamusist. Ta katsub püsida tõsiasjadel, sest ainestik ise on nii küllane, et ükski väljamõeldis ei võiks pakkuda rohkem reaalsusest. Ka selle raamatu tõlkimiseks läti keelde on juba alustatud läbirääkimised.

Izdevēja: Latviešu-Igaunu biedrība. Atbildīgais redaktors: Otto Nõnācs

GRĀMATAS PAR IGAUNIJU:

Ādolfs Erss, Igaunija.

Otrs iesp. Ar daudzām ilustracijām. Saturā — ziņas par Igaunijas vēsturi, republikas nodibināšanos, valsts iekārtu un zemi, rakstniecību un mākslu, pilsētām un ievērojamām vietām Broš. Ls 2,50

Igaunija — Mūsu tuvākais kaimiņš.

Armijas spiestuves izdevums. 96 lpp., ar daudzām ilustracijām un karti.
Broš. Ls 0,80

Latviešu - Igaņu biedrības Mēnešraksts.

O. Nonāca vadībā; iznāk četras reizes gadā. Atsevišķa burtnīca Latvijā Ls 0,50, gada abonements Ls 2,—.

A. H. Tamsāre, Zeme un mīlestība

Romans 4 grāmatās. 2. iespiedums. Tulk. **Elīna Zālite**. Darbs, kas dod dziļu ieskatu igauņu tautas raksturā un sasniedz augstu māksliniecisko līmeni, kādēļ tulkots jau vairākās Eiropas valodās. Katra grāmata Ls 4,—.

A. H. Tamsāre, Viena laulība

Lielā igauņu rakstnieka jauns, interesants romans. Tulkojusi **Elīna Zālite** Broš. Ls 3,80

VALTERA un RAPAS Akc. Sab.